

Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq – Nunanut Avannarlernut aqqutit nutaat

2009–2012-imut anguniakkanik pingaarnerutitanillu iluarsaassatut aqqissuussaq

Piujuartitsinnaasumik ineriartorneq

– Nunat Avannarlernut aqutit nutaat

2009–2012-imut anguniakkanik pingaernerutitanillu
iluarsaassatut aaqqissuussaq

ANP 2009:730

© Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi,
København 2009

ISBN 978-92-893-1866-2

Saqqaa: PAR NO 1 A/S

Ilusilersornera: PAR NO 1 A/S

Avatangiisinik ajoqusiinngitsumik pappialamut naqitaq

Saqqummersitaq manna inniminnerneqarsinnaavoq

uani: www.norden.org/order. Nunani Avannarlerni

saqqummersitat allat uani pissarsiassaapput: www.norden.org/publications

**Nunani Avannarlerni Ministerit
Siunnersuisoqatigiivi**

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Oqarasuaat (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

www.norden.org

**Nunat Avannarliit
Siunnersuisoqatigiivi**

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Oqarasuaat (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq

Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq nunarsuup immikkoortortuini
suleqatigiinnerit annerpaartaat ilagaat. Tamatumani peqataapput
Qallunaat Nunaat, Finland, Island, Norge, Sverige, aamma
namminersorfiit pingasut: Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aamma Åland.

Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq politikikkut, aningaasarsiornikkut
kulturikkullu aalaakkaasunik atugarisatut ileqqoqatigiiffeqarfiuvoq.
Europami nunanilu tamalaani pingaaruteqartutut atasuuvog,

anguniagaraalu Europami nukittuumi Nunat Avannaamioqatigiit
nukittuut pilersinnissaat.

Nunani Avannarlerni suleqatigiinnerup nunarsuarmi inuiaqatigiinni
Nunani Avannarlerni nunallu immikkoortuini soqutigisat tunngavigisallu
illersorniarpai. Nunat akornanni naleqassutsit nalinginnaasut Nunat
Avannarliit nunarsuarmi nutaaliernerpaaffiit unammillersinnaanerpaallu
ilaattut inissisimanera nukittorsarpaat.

Imarisai

Nunat Avannarliit Piujuartitsisut pillugit Nalunaarut	5
1. Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq – Nunanut Avannarlernut aqquutit nutaat	7
2009–2012-imut anguniakkanik pingaarnerutitanillu iluarsaassatut aaqqissuussaq.....	7
1.1. Piujuartitsisinnaasumik ineriartornermik Nunanit Avannarlernit isigisaq	7
1.2. Unammilligassat nalinginnaasut	7
1.3. Periusissiap siunertaa	8
1.4. 2020-p tungaanut tunngaviumik anguniakkat aammalu suleqatigiinnermi periutsit.....	9
2. Silap pissusaanut aammalu nukissiuutinut ataavartunut tunngasut.....	11
2.1. Unammilligassat	11
2.2. 2020-mut pingaarnertut anguniakkat	11
2.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnerutitat.....	11
3. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassiorneq atuinerlu	14
3.1. Pinngortitap pissuseqatigiinnera ataavartog - piujuartitsinermik tunngaveqartumik siuariartorneq	14
3.1.1. Unammilligassat.....	14
3.1.2. 2020-mut anguniakkat pingaarnerit.....	16
3.1.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnerutitat.....	16
3.2. Tunisassiornermik ingerlatsisut pisussaaffii akisussaaffilu	17
3.2.1. Unammilligassat.....	17
3.2.2. 2020-mut anguniakkat tunngaviumut	17
3.2.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnerutitat.....	18
3.3. Atuineq – illoqutigiit, suliffissuaqarfiit aammalu pisortat susassaarfii	18
3.3.1. Unammilligassat.....	18
3.3.2. 2020-mut tunngaviumik anguniakkat	22
3.3.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnerutitat	22
4. Avannaamioqatigiit naalagaaffiat atugarissaartoq piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut sakkussaq	25
4.1. Unammilligassat	25
4.2. 2020-mut tunngaviumik anguniakkat	26
4.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnerutitat.....	26
5. Ilinniartitaaneq aamma ilisimatusarneq, inuiaqatigiit peqataatinneqarnerat sumiiffinnilu najugaqarfiusuni piujuartitsineq pillugu periusissiaqarneq.....	28
5.1. Unammilligassat	28
5.2. 2020-mut tunngaviumik anguniakkat	31
5.3. 2009-mit 2012-mut pingaarnerutitat.....	31
6. Piviusunnngortitsineq malitseqartitsinerlu.....	32
6.1. Naalagaaffikkaartumik piviusunnngortitsineq	32
6.2. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffianni Avannaamioqatigiit suleqatigiinnerat aammalu malitseqartitsinerat.....	32
TAPILIUSSAQ 1	37
Naalisakkat	37
Tapiliussaq 2	38
Tapiliussaq 3	39
Suleqatigiissitat	39

Nunat Avannarliit Piujuartitsiffiusut pillugit nalunaarut

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa aamma Nunani Avannarlerni nunat namminersorfiusuni politikikkut aqutsisuusut akornanni ataatsimiinermut atatillugu nalunaarutaasoq, piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartornermut periusissiamut tunngaveqartoq, Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivisa 27.-29. oktober 2008-mi 60-issaannik ataatsimeersuarnerminni akuersissutigaa.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartornermi Nunat Avannarliit siuttuupput

Uagut, Qallunaat Nunaanni, Finlandimi, Islandimi, Norgemi aamma Sverigemi ministeriunerit, Savalimmiuni lagmandip, Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut siulittaasuata aamma Ålandimi landsrådpip siulittaasuata isumaqatigiissutigaaarpot unammillerfissani pingaarnarpaat ilagisaat tassaasut silap pissusaata allanngoriartornera aamma piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartornerup sulissutigina.

Nunat Avannarliit ataatsimoorullugu unammillerfissanut ataatsimoorussamik paasisaqarfigisassanik qangaaniilli suleqatigiinermik ileqqoqartuupput. Misilittakkatsinnik paarlaasseqatigiittarnitsigut immitsinniillu ilinniagaqartarnitsigut nukittussuseq nassaarisimavarpot, aammattaarli uagutsinnik ataqatigiissitsisuni tamani erseqqissumik aallaavigisaqartiterpugut.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartorneq tassaavoq maannakkut kinguaariiusut pisariaqartitaannik naapitsiniarneq, siunissami kinguaariit tullinnguuttut pisariaqartitariliggassaminnik pissarsiorsinnaassusaat ajalusoorinnaveersaarlugit. Maannakkut siunissamilu kinguaariinni atugarissaarneq aamma inuunerup naleqassusia pitsaangorsarniassavut, Nunarsuullu uumassusilinnik assigiinngissitaartunik tamaginnik attassisinnaassusaa illersussallutigu.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartorneq tunngavigisanik assigiinngitsunik tunngaveqartuuvoq: Demokratiip tunngavia, Naalagaaffiup tunngavia, inatsisinik malittarisassaartoq, aamma pisinnaatitaaffinnik tunngaviusunik ataqqinnittuusooq, ilanngullugit kiffaanngissuseq, assigiissuseq aamma kikkunnut tamanut assigiimmik periarfissarisat. Tamakku pisariaqartippaat aningaasarsiorinnikkut ineriartortitaqarneq, assigiinnik pisussaaffeqarneq, innuttaasut peqqissuulluarnissaat aamma avatangiisit isumannaatsut aserujaatsullu.

Tamakku pissarsiariniarlugit makku anguniagaraavut:

- silap pissusaata allanngornerata unitsinniarnera sulissutiginnissaat, aamma nammineq nunatta immikkoortui avatangiisivullu iluarsissutissanut pisariaqartinneqartunut piareersarnissamut ilapittueqataanissaq
- aningaasarsiorneq uummaarisooq, tamakkiisumik suliffissaqartitsineq, ilinniarsimassuseq qaffasissoq, peqqissuseq avataangiisillu pitsaasut, kiisalu kulturikkut assigiinngissitaarnerup ataqqineqarfigisaani silarsuarmi eqqissisimasumi aarleqqutissaqarfiunngitsumilu inuit akornanni najugaqarfigisanilu ataqatigiissutsip annertuup siuarsarnissaa
- Nunarsuup uumassuseqarfiusut assigiinngissitaassusiinik tamanik attassisinnaassusaata, pinngortitamilu tamatta isumalluutigisatta killeqassusaannik ataqqinninnissaq aammalu avatangiisit pitsaassuserisaanut pisariaqarfigisaani isumannaallisaanerit pitsaangorsaassutillu isumannaarsarnissaat
- inuiaqatigiinni piujuartussani sulinerup aningaasarsiornermi ineriartornermut tunngavigisamut toqqammaviunera, aammalu ungasissumut aningaasarsiornerup ineriartornissaanut inuiaqatigiit piujuartuusut aqqutissatuaanerat
- ilisimasat pissarsiarinnaasat pitsaanerpaat tunngavigalugit politikerisaa aqqqissuussaallunilu, nalilerneqarlunilu piviusunngortinnissaata isumaginissaa, aammalu aningaasarsiorinnikkut, inuiaqatigiinni aamma avatangiisini piujuartitsissusaallunilu akilersinnaassasoq
- Nunat Avannarliit nunarsuarmi siaruarsimasumi siuuttunngortillugit nunarsuarmi nunani inerikkiartorfiusuni nunarsuullu nunat inoqqaavini piujuartitsisunik ineriartortitsinerup siuarsarnissaanut nalinginnaasunik ilapittuutininik ineriartortitsissallutik
- Nunat Avannarliit ikummatissanik uumassusilinnik pilerfeqartunik aningaasarsiorinnikkut nunarsuaq atuinnikkilerani siuuttunngortillugit, inerikkiartortitsinermillu tassannga siuarsaanissamut isumannaallisaanissamullu nalinginnaasunik iliusissanik ineriartortitsissallutik.

Helsinki 28. oktober 2008

Statsminister Anders Fogh Rasmussen, Qallunaat Nunaat

Statsminister Matti Vanhanen, Finland

Statsminister Geir H. Haarde, Island

Statsminister Jens Stoltenberg, Norge

Statsminister Fredrik Reinfeldt, Sverige

Lagmand Kaj Leo Johannesen, Savalimmiut

Naalakkersuisut siulittaasut Hans Enoksen, Kalaallit Nunaat

Landsrådpip siulittaasua Viveka Eriksson, Åland

1. Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq – Nunanut Avannarlernut aqquitiq nutaat

2009–2012-imut anguniakkanik pingaernerutitanillu iluarsaassatut aqqissuussaq

1.1. Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq Avannarlernit isigisaq

Oqariaatsimik Brundtlandkommissionip piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq pillugu nassuiaataani Avannaamioqatigiinni suleqatigiit aallaaveqarput: *“Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq tassaavoq siunissami kinguaariit pisariaqartitaannik ulorianartorsiortitsinani maannakkut kinguaariit pisariaqartitaannik attassisoq. Naggataatigullu piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq tassaannngilaq allannngortitassaannngitsumik suut tamaasa ajoqusiiqqeqaratik attanneqarfiat, tassaaneruvorlu allannngortitaqarnermi aqqusaakkat, isumalluutiniq atuineq, aningaasaliinernik aqutsineq, teknologiimik ineriartortitsinerup suup tungaanut ingerlanera aamma sullissiveqarfigisut allannguutit siunissami soorlulusooq maannakkut pisariaqartitaasunut naapertuutsinneqarfiat”.*

Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq pingasunik immikkoortuusunik imaqqarpog: aningaasaqarneq, inooqatigiinnermut tunngasoq aamma avatangiisinut tunngasoq. Susoqarfinni taakkunani arlaannaalluunniit ilaminik annikillisaassanngilaq. Aningaasaqarnik kut ineriartuartaatsineq, innuttaasunit peqqissuseq pitsaasoq aamma avatangiisit isumannaatsut uumaffigissaarfiusullu tassaapput atugaqarfiit assigiimmik imminnik pisariaqartitullutillu ineriartorneq piujuartitsisinnaasumut tunngavissiiisut.

Piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq aningaasaqarnerup ineriartorneq pingaartuuvoq, isumalluutiniq pilersitsinera inooqatigiinnermi ineriartorneq aamma avatangiisinik iluarsiiisutitut suliniutinut aningaasaliissuteqarfi sinnaanera pissutaalluni. Avatangiisini iluarseqqissinnaanngisanik ajoqusiiernerut aamma pingortitami isumalluutit nutarsarsinnaassusaannut aningaasaqarnerup ineriartuarnera patsisaassanngilaq, imaluunniit innuni peqqissutsip ilorrisimaarnerannulu taarsilluglu pissanaani, taakkumi imminnerminni aamma aningaasaqarnerup ineriartuarnernut tunngavissiiipput.

Nunat Avannaamioqatigiinni atugarisaartutut naalagaaffiit naleqassutsit tunngavigisaat tassaapput inuit assigiisumik atugaqartinnissaat, inuit pisinnaatitaaffiisa ataqineqarneri, inatsisit, suiaassutsitigut assigiimmik pineqarnissaq, demokratii, peqqissutsimik ilorrisimaarnassutsimillu siuarsaani-ssaq, kiisalu ammasuuneq pimoorusinerlu. Innuttaasuni peqqissuseq ilorrisimaarnassuserlu inuunermi atugarisani avatangiisinut peqqissuusunik attaveqartinneqarput. Silami pingortitami atugarisassanik periarfissarissaarneq pingortitamullu attaveqarneq piujuartitsisinnaasunng ortitsinerup ineriartortinnissaanut pisariaqartitanik iliuuserisassanik ileqqulersuutinilu allannguutiniq paasininnissamik annertusaapput.

Nunat Avannarliit avatangiisit sianigineqarnissaat assorsuaq pingaartuutippaat. Immikkoortortarpassuarni ukiut qulikkaani anguniagaqarfiit avatangiisinut iliuutsit avatangiisit qanoq issusaannik pitsanngorsaattisimapput. Taamaattorli suli unammillerfissarpassuaqarpoq, nunarsuarmullu siaruariartuinnartumi nunat tamalaat akornanni ataqatigiissitsinissap pingaarteqarnera suli erseqqinnerulersimavoq. Nunarsuarmi sumiiffippassuarnut allanut naleqqiulluglu Nunat Avannarlerniup nalinginnaasup avatangiisini sunniuteqarfigisaa annertunipilussuuvoq. Avatangiisini teknikkikkut ilisimasat avammut tunisat annertusiartorneq inuit nuna-nilu tamalaani iluatsitsiffiusutut ilapittuutaasunik avatangiisinut sianigininnissamut piumasaqaatit annertuut ilisimalikkanut teknikkikkullu ineriartorneq pingorsaaqaataasimapput.

Inooqatigiiffiit ilusaatigut kulturikkullu tunuliaquteqarnikkut Nunat Avannarliit akornanni assigiissuteqarpoq. Politikikkut aalaakkaassuseq, nunat imminnut qanittut akornanni qanimut suleqatigiinneq, inatsisitigut ingerlatseriaaseq aamma inuit ilinniqluarnissamut piujuartitsisinnaasumik ineriartortitsinerut tunngaviupput.

1.2. Unammilligassat nalinginnaasut

Allannguuteqarfiit ilaagaqarfiusullu makku Nunanut Avannarlernut unammillerfeqarlutillu periarfissiipput: nunarsuarmut siaruariartorneq; attaveqatigiiffiit ineriartortinneri; innuttaasut utoqqaliartortut, kiisalu piujuartitsisinnaanngitsumik atuinerit aamma tunisassiornerit ilusaat silap pissusaata allanngornerinik ilaatigut kinguneqartut. Pisortani aningaasaataasut attassinnaassusaat qajannarsarnagit tamakku unammillerfissallu allat nunat tamakku isumaginiartussaavaat.

Nunani Avannarlerni innuttaasuni ineriartortuarnaq, taakkunanilu innuttaasut utoqqaliartortut nunat avannarlerni atugarissaarfittut ilusaannut annertuumik unammillerfissaqarpoq. Siusinnerusumut naleqqiulluglu kingusinnerusukku inuit meeqqortalerput, inunnngortartullu ikileriarsimallutik. Suliffeqarfeqarfiim inuit sulisartut ikinnerusut akilerartitsineri isertitanik ikinnermik kinguneqarput, akorlianillu isumagininnermut aningaasartuutit qaffallutik.

Nunarsuarmut siaruariartorneq ilisarnaataanerpaq tassaavoq niueqatigiinnermi aningaasaqarnerup nunanut tamalaanut siaruarnera nunallu akornanni isertitaasut annertusiartorneq. Pissutsinik ingerlassaasuuvog nunarsuarmi tamarmi aningaasaqarnermit aningaasaqarnerit annertusiartupallatut pissarsiaqarfiisa annertusiartorneq. Unammillerneq annertusiartorpoq sulisorisat piginnaaneqarlutunin, nutaaliorlunilu pitsanngorsaasinnaanermik aamma tunisassiorsinnaassutsip annertusinnaanernik piumasaqaateqarfiulluni.

Nunat Avannarlerni statsministerit periarfissanik nutaanik, aammalu unammillerfissanik, soorlu Nunanut Avannarlernut nunarsuarmut siaruariartuarnikkut atugaasunik atorluannissamik aalajangiussimapput. Siunissami innuttaasuni atugarissaarneq, unammillersinnaassuseq, suliffeqarneq aningaasaqarnerullu annertusiartorneq aammalu piujuartitsisinnaasumik ineriartorneq aningaasaliinerit tassaapput

nunarsuarmi siaruariartorfimmi nutaamik ukkataqarfinni atugarisat pingaarutillit. Nutaaliornermik, silap pissusaanik, nukissamik, avatangiisinik, peqqissusermik aamma atugarissaarnermik ukkataqartuni nunat avannarlerni immikkut ittumik pikkorivissutigut ilisimatusarnerup siuarsarnissaa statsministerit pilersitsiniarnerisa ilaatigut nassataraat. Nunap ilaatut Nunat Avannarliit malunnarsagaassapput, niuerfeqarfinnilu annertusiartortuni ussassaarisarneq aamma avammut tunisineq pillugit suleqatigiinneq annertusarneqarluni. Aamma ilinniartitaanermi, nukissaqarnermi, silap pissusaani, avatangiisinik illersuinerimi, nussorsinnaassutsikkut kiffaangissuseqarnermi aamma suliffeqarfiliorsinnaassusermi suleqatigiinnerit aamma sakkortusarneqassapput.

Nunani suliffissuaqarfiusuni inerititaqarnissamik periusiginiakkani inuiaqatigiinni attaveqatigiiffiusuni ilisimasaqarnissaaq aalajangiisuusumik atugarisani inissisimavoq. Attaveqarfisanut nutaanut attaveqatigiinnermi teknologii periarfissiivoq, aammalu annertunerusumik ammassuseqarnissamut akisussaaffeqarnissamullu naatsorsuuteqartitsilluni. Tamatumunnga tunngaviussapput ilisimasaqarnissamut teknikkimullu attaveqaatissat.

Ullutsinni tunisassiorneq atuinerlu pingortitamut avatangiisinullu assorsuaq artukkiipput. Aamma Nunarsuarmi sumiiffippassuarni inuit pisinnaatitaaffiinnik nakkututisagaqannginnermi unammillerfissat ippat. Inunnik aamma pingortitamit isumalluutini atuivallaarnerup akiorneqarnissaanut pisariaqartisisoqarpoq. Unammillerfissani annertunarpaartaat ilagaat aningaasaqarnerup annertusiartortnerata aamma avatangiisinik artukkiinerup akornanni ataqatigiissutisip attaveerutsinnissaa. Namminersorfinni pisortaqaqarfinnilu qullersaaffeqartutut aqutsisoqarnis-

saq kiisalu aalajangiisoqarfinni ungasissumut sunniutaasussanik ninnissaaq pisariaqartinneqarput.

Nunarsuarmut tamarmut isiginninnermi piitsuunermut akiuunneq piujuartitsisumik ineriartortitsinnissamut kinguneqartitsissusani pingarnerpaat ilagaat. Tamanna nunani avannarlerni assut pingaartuutinneqarpoq, Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa iluani killissaqarfinni suleqatigiiffiunani. Taamaattumik periusissiami tassani nunarsuarmi piitsuussutsimik ajornartorsut toqqaannartumik sammineqaanngilaq. Nunat nunanut allanut aamma ineriartortitsinnermut politikkii, kiisalu nunarsuarmi piitsuussutsimik ajornartorsiummik akiusutut politikkikut immikkoortortat pingaarutillit allat pillugit annertunerusumik paasisutissanut naalagaaffinni iliuusissatut pilersaarutit periusissiallu innersuutigineqarput.

Qulaani unammillerfiit, piujuartitsinnermik periusissiaq makkunani ukkataqarfeqarpoq: silap pissusaa aamma nukissat nunguttussaangitsut, piujuartitsisumik atugaqarneq tunisassiornerlu, Nunat Avannarlerni atugarissaarfittut naalagaaffiit piujuartitsisumik ineriartortitsinnermut sakkutut, ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu, inuiaqatigiinni aningaasaqarnikkullu unammillerfiit, taakkunani immikkoortoqaqarnikk akimuilluni suliniuteqarnerit aamma piujuartitsinnermik ineriartortitaqarnikkut tunngavigisap ilanngunneqarneranik iluatsitsinnissaaq tunngaveqassalluni.

1.3. Periusissiaq siunertaa

Piujuartitsinnermik tunngaveqarluni ineriartortitsinnermi Avannaamioqatigiit periusissiaat Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa piujuartitsinnermik tunngaveqartumik ineriartortitsinnermut suliaqarneranni inuiaqatigiinni susassaqaarfiit pitarlugit suliniuteqarneranni tunngaviliisuvoq sinaakkusissiatut isigineqartussaaq. Avannaamioqatigiit periusissiaata Nunat Avannarliit naalagaaffittut ataasiakkaattut namminerisaminnik periusissiaannut ilapittuutitut isigineqassaaq, tassaallunilu nunat ataasiakkaarlutik soorlu assersuutigalugu FN-mi EU-milu suleqaatanermi malitseqartitsinnerannut sakuusoq, aammalu nunat namminerisaminnik periarfissaasut iluini pingaarnertutit aallaaviusoq. Avannaamioqatigiit periusissiaani pingaarnertut isiginiarneqarput

Avannaamioqatigiit nalinginnaasumik soqutigisaat aammalu nalinginnaasumik unammillerfiusutut isigineqartut, suleqatigiinnikkut immikkut naleqartitanik pilersitsisutut tunngaviliisoq, piginnaasatigut annertusaatitut aammalu isumalluutini sulit annertunerusumik atorluannaissamik periarfissiisutut.

Nunat Avannarliit Europami nunarsuullu sinnerani ineriartortinnermut pisariaqartitsippat. Taamaattumik Avannaamioqatigiit suleqatigiinnerat nukittorsarneqassaaq aatsaat Nunat Avannarliit nunap immikkoortuinut sanilerisaminut aammalu piujuartitsinnermik tunngaveqartumik ineriartortitsinnermut pingaaruteqartutut ilapittuutitut periarfissiippat. Aamma Avannaamioqatigiit piujuartitsinnermik tunngaveqartumik periusissiaat nunani tamalaani piujuartitsinnermik tunngaveqartumik ineriartortitsinnermut iliuuserineqartunut ataatsimoortumik iliuutsitut tunngaviiuvoq. Nunat Avannarliit soorlu assersuutigalugu nunani tamalaani aalajangersakanik suliaqarnermi, nunarsuaq tamakerlugu siuuttut ataatsimeersuarneranni aammalu nunarsuup immikkoortuini ataatsimoortumik suleqatigiiffiusuni siuuttutut sunniuteqartuupput. Avannaamioqatigiit suleqatigiinnerata EU-p nunarsuaq tamakerlugu suliniutaanut aamma sunniuteqartuupput, piujuartitsinnermik tunngaveqartumik ineriartortitsinnermut OECD-ip suliaqarneranut, aammalu FN-ip Piujuartitsinnermik Tunngaveqartumik Ineriartortitsinnermut Isumalloqatigiissitaanut sunniuteqartuullutik. Anguniagaavorlu Nunat Avannarliit nunani tamalaani nipitut nukittuutut ingerlaannarnissaat.

Nalinginnaasumik tunngaviusumik naleqartitat, tamakkiisumik anguniakkat aammalu periusissiami matumani pingaarnertutit inissisimasut inuiaqatigiinni susassaqaqarfiusunut tamaginnut ilaativinneqartussaapput aammalu siunissami ukiunut qaninnernut anguniagaasatut nalilersuutitullu Avannaamioqatigiit Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa susassaqaqarfisaminni iliuuserisaanni atorneqalersussaallutik.

1.4. 2020-p tungaanut tunngaviusumik anguniakkat aammalu suleqatigiinnermi periutsit

Avannaamioqatigiinni suleqatigiinneq inuiaqatigiit tamat oqartussaaqataanerannik tunngaveqartumik, ammasumik kikkunnnulluunniillu periarfissiusumik aammalu sumiiffinni ataasiakkaa-

ni, nunap immikkoortuini nunalu tamak-
kerlugu suleqatigiinneranni piujuartitsi-
nermik tunngaveqartumik ineriartortitsi-
nermut ikorfartuutaassaaq. Maannakkut
siunissamilu kinguaariinnut isumannaa-
tsunik, peqqissumik ataqinartumillu
inuuneqarnissaannik qulakkeerneqas-
sapput. Piujuartitsinermik tunnga-
veqartumik inuiaqatigiinni ineriartorti-
tsineq ingerlanneqartoq uuttuutit sulini-
utillu annertuumik eqqummaariffigine-
risigut qulakkeerneqassaaq. Nunap
Inoqqaavi piujuartitsinermik tunngave-
qartumik ineriartortitsinermut immikkut
pisussaaffeqarput.

Nunat Avannaamioqatigiit tamakkiisu-
mik suliffissaqartitsineq, siuariatorneq
aammalu unammillersinnaassuseqarneq
suleqatigiinnikkut qulakkiissavaat.

Mianersortumik periuseqarneq, ator-
tussiortut akisussaassuseqarnerannik,
mingutsitsisup akisussaaffeqartin-
neqarneranik periuseqarneq, aammalu
sunilluunniit taartaasinnaasunik
atortussiornermik periuseqarneq
suliniarnermi maleruagassatut periu-
serineqassapput, soorlu aamma nunat
tamat ammariartuinnarneranni tunisa-
ssiat akiviinut aningaasartuutigineqar-
tunut annertusiartuinnartunut taamaat-
toq. Tamakkuupput anguniakkat peri-
utsillu inuiaqatigiinni susassaqaqfinni
tamaginni piujuartitsinermik tunngave-
qartumik ineriartortitsinermi ilaatinne-
qavittussatut ingerlatitseqqinnermi
atugassat aammattaq nunat tamalaat
akornanni suliniuteqarnermi.

Avannaamioqatigiit Ministerit
Siunnersuisoqatigiivisa susassaqaqfinni
tamani piujuartitsinermik tunngaveqar-
tumik ineriartortitsinermut tunniussaat
tamanut saqqummiunneqassapput.
Susassaqaqartut ataasiakkaat tunisassior-
nermut anguniakkanut piujuartitsiner-
millu tunngaveqartumik atuinnermut
kiisalu isumalluutit uumassusillit
nungutsaaliorneqarnerannut
ataatsimoortillugit qulakkeerininnissaa-
mut akisussaapput, soorlu aamma
pinngortitap sukisaarsaarfittut aammalu
kulturikkut siunertarineqartunut periar-
fissanut anguniakkanut iliuuseqarniar-
nermut taamaattoq. Nukissiuuteqarner-
mut, suliffissuaqarnermut, avatangiisi-
nut, peqqinnermut, nerisassaqaqarnermut,
nunalerinnermut, orpippassualerinnermut,
aalisarnermut aammalu nunap immik-
koortuunut politikkeqarnermut susassa-
qartuusut immikkuullarissumik matuma-
ni pisussaaffeqarput.

Nunat Avannaamioqatigiit
piujuartitsinermik tunngaveqartumik
ineriartortitsinermut akisussaqaataasu-
tut misigipput. Anguniagaq tassaavoq
siunissami qanittumi pitsaasumik allan-
guinissamik pilersitsinissaaq. Kingusi-
nerpaamik ukioq 2020-mi nukinginnar-
tumik aaqqiiffiusariaqartuni ajornartor-
siuteqarfiusuni anguniakkat annertuut
anguneqareersimassapput. Piaartumik
naleqqussarsinnaassuseqarneq siuni-
ssami iliuuserineqarsinnaasunut
ungasissumik isiginnittaaseqarluni
aalajangersaanerit tunngaviusa-
riaqarput.

2. Silap pissusaanut aammalu nukissiuutitut ataavartunut tunngasut

Piffissami sivisuumi Nunat Avannaamioqatigiit suleqatigiinnertik ingerlatereerpaat. Silallu pissusaanut tunngatillugu apeqqut immikkut sammisarineqalerpoq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunner-suisoqatigiivisa nunarsuarmioqataasut immikkut suliniuteqalerneratigut. Nunarsuaq tamakkerlugu silap pissusaa pillugu isumaqatigiinninniarnertit, ilisimatusarnerit aammalu nutaaliornerit, nukissiuutinillu atorluanerit aammalu nukissiuutinik ataavartunik atuinerulerit Avannaamioqatigiit silap pissusaa pillugu suliniarnerannut qitiulluinnartuupput.

2.1. Unammilligassat

Avatangisut pillugit sulineri nunarsuarmi unammilligassat annersaraat silap pissusaata allangoriartornera. FN-imi Naalakkersuisut Toqqagaannik Ilaasortaartup Silap Pissusaata Allangoriartorneranik Suliaqartitap (IPCC) ukiut untritilikkaat tulluuttut ingerlanerannigassit inuit pilersitaat silaannaap kiatsinnerulerneranik kinguneqartitsartut nunarsuup silaannaata agguaqatigiissillugu kissassusaata malunnaateqarlumut kiatsinnerulernissaanik pilersitsisut naqissuserpai. Silap pissusaata allangoriartornera inuit nalinginnaasumik inuunerannut aammalu atugaqarnerannut, nunallu ataasiakkaat aningaasaqarniarnerannut annertuumik sunniuteqartussatut naatsorsuutigineqarpoq. Qularnangitsumillu inuiaqatigiit nutaajusut tunngaviinik allanguisaqaq aammalu inuiaat allamut nutsalernerannik nunarsuarmilu inuiassuit akornanni toqqissisimanginerulernermik kinguneqassalluni.

Silap pissusaata allangoriartornera nunarsuarmi pinngortitami uumassusillit imminnut pissuseqatigiinnerannut annertuumik nanertuutaalertussatut FN-ip nunarsuarmi uumassusillit imminnut pissuseqatigiinnerannut tunngatillugu nalilerpaa. Ernuanartorli tassaavoq kimilluunniit suli eqqoriarneqarsinnaanngitsunik aammalu iliuuseqarfigineqarsinnaanngitsumik kinguneqarsinnaasumik ajortumik ineriartortogalersinnaanera.

Silap pissusaata allangoriartornera aningaasarsiormertut kinguneqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq, soorlu imissaa-

leqinerulernermik, immap qaffannernanik, kiatsipiloortarnerit aammalu anorersuit amerlanerulernerannik. Pinngortitallu oqimaqatigiinnerata sannginnerulerneralla allangorneralu uumassusillillu assigiinngissitaartut annertusiar-tortumik annaaneqartut malunniutitissapput aammalu inuiaat atugaannik ajornerulersitsissallutik. WHO malillugu ukiuni untritilikkuutaani 21-ni nunarsuaq tamakkerlugu peqqinnissakkut suliniuteqarfiusumi unammilligassat annerpaartaraat silap pissusaata allangoriartornera.

IPCC-p naatsorsuina tunngavigalugu silaannarmut CO2 aniatinneqartup marloriaammik annerulernerata nunarsuup silaannaata agguaqatigiissillugu 30 C-mik kiannerulersissavaa ukiuni nunarsuarmi suliffissuqalinnnginnerani atuuttunut sanilliullugu. Gassilli silaannarmik kiatsinnerulersitsisut aalaakkaasunnngortineqarnissaannut aammalu annikillisar-neqarnissaannut ullumikkut nukissiuutini pilersueriaatsimik atuinermillu allanguinermik aallaaveqartariaqarpoq ilisimatusarnerit ersarissut aammalu nutaaliornerit angussaasut aallaavigalugit. Teknologii atuuttoq aammalu nutaat atorneqalerumaartussat Avannaamioqatigiit suliffeqarfutaannut nutaanik periarfissanik pilersitsissapput.

2.2. 2020-mut pingaarnertut anguniakkat

Isumalluutit piujuartitsinermik tunngaveqartumik atorneqarnerisigut Nunat Avannaamioqatigiit silap pissusaata allangoriartorneranun unaminartunut iliuuseqarniarput Nunarsuup immikkoortuani pineqartumi uumassusillit assigiinngissitaartuunerat paaralugu aammalu atugartuussuttip siuarsarneqarnera isumagalugu. Nunarsuup silaannaata kiatsikkiartorneranun Nunat Avannaamioqatigiit pisooqataanertik annikillisar-narlugu, gassit silap kiatsikkiartorneranun peqquataasut annikillileriarpaat, nunat ataasiakkaarlutik aammalu FN-imi EU-milu sinaakkusiussatut suliniutigin-eqartut iluanni, aammalu nukissiuutini pilersuinerup pitsannorsarneqartu-nerisigut. Nunap Avannaamioqatigiinni naalakkersuisut, innuttaasut, aammalu inuussutissarsiormermik ingerlataqartut silap pissusaata allan-

ngoriartorneranun avaqqunneqarsinnaanngitsunut naleqqussarnissaminnut piareersartariaqarput.

2.3. 2009-mit 2012-imut pingaarnertut

Nunat Avannaamioqatigiit silap pissusaa pillugu suliaqarnermi siuuttuupput

Nunat Avannaamioqatigiit anguniarpaat nunarsuup silaannaata kiatsikkiartornera 2°-mut killilersimaarneqassasoq ukiunut nunarsuarmi suliffissuqalinnnginneranun atuuttunut sanilliullugu, taamaaliornikkut nunarsuup kiatsikkiartornerata ilutigisaanik annertuumik kingunipilorisinnaasai pinaveersimatin-niarlugit. IPCC malillugu, gassit silap kiatsikkiartorneranun peqquataasut 2020-mi 25-40 %-imik nunat siuarsima-sut annikilliliinissaanik piumasaqaati-taqarpoq, aammalu nunarsuaq tamakkerlugu gassit pineqartut aniatinne-qartut 1990-imut aniatinneqartunut sanilliullugit 2050-imi affaanngortin-neqarsimasariaqarlutik.

Silap pissusaa pillugu anguniagaq tamanna annertoq malunnaateqarlumut nunani tamani iliuuseqarnissamik piumasaqaatitaqarpoq. Nunarsuarlu tamakkerlugu silap pissusaa pillugu isumaqatigiissuteqarnissami nunat ineriartortut peqataatinneqarnissaata aningaasarsiornikkut ineriartortitsinissamik periarfissaanik ajornerulersitsinermik kinguneqassanngilaq. Nunanilu piitsuunerpaaffiusuni iliuuseqarnissani nunat siuarsimasut immikkuullarissumik akisussaaqataasariaqarput silap pissusaanut naleqqussaanissaq ilanngullugu.

Gassinut aniatinneqartunut anguniak-
kat Kyotop Protokolimi aalajangersarne-
qartut 2012-ip tungaanut atuuttuupput
aammalu nunarsuaq tamakkerlugu silap
pissusaa pillugu sulii annertunerungaar-
tumik anguniagartallimmik isumaqatigi-
ssuteqarnissamik taarserneqartaria-
qarlutik. Københavnimi 2009-mi nutaa-
mik isumaqatigiissuteqarnissaaq inaar-
saarneqassaaq. Taamaalineranilu
Danmarki FN-ip silap pissusaa pillugu
ataatsimeersuarnermik akisussaasu-
ssaaq Sverigelu EU-mi siullitaasuulluni,
taamaattumillu Nunat Avannaamioqati-
giit silap pissusaa pillugu isumaqatigin-
ninniarnerni anguniakkatigut sulii anner-
tusaaqqinnissamut inissisimalluarlutik.

Nunat Avannaamioqatigiit

- qanittumik suleqatigiissapput silap
pissusaa pillugu politikiliornermi
siuuttuunissaaq aammalu nunarsuaq
tamakkerlugu silap pissusaa pillugu
nunarsuarmi nunanit tamanit peqa-
taaffigineqartumik aammalu IPCC-ip
inassuteqaataanut naleqquttumik
isumaqatigiissuteqarnissami qaffa-
sissumik anguniagaqarnissaaq qulak-
keerniarlugu
- isumaqatigininniarnerrilli ingerla-
neranni Nunat Avannaamioqatigiit
silap pissusaa pillugu isumaqati-
ginninniarnerni ajornartorsiutaasut
annerit ikiorserniarlugit pingaar-
nerusumik ilisimasat aammalu
paasisutissat pigineqartut
atussavaat

- aammalu gassit silap kiatsikkiartor-
neranut peqqutaasut nunarsuaq
tamakkerlugu annikillineqarni-
ssaannut nunat siuarsimasut ili-
uuseqaqqartuunissaannut aamma-
lu akisussaaqataaunissaannut pisu-
ssaaffeqarnerat piareersimaf-
figiniarpaat

Gassit silap kiatsikkiartorneranut
peqqutaasut annikillinissaannut nunat
siuarsimasut Kyoto Protokolimi pisu-
ssaaffeqarput. Nunat Avannaamioqati-
giit Kyoto Protokolimi pisussaaffiusut
qaangerlugit annertunerusunik
anguniagaqarput.

Gassinik aniatinneqartunik teknologinik ineriartortitsineq aammalu nukissiuutit ataavartut

Niuernermi, suliffissuaqarnermi aamma-
lu atuisut eqqarsaatigalugit silap pissu-
saanut ajornartorsiutinik pilersitsinernut
iliuitsit allannortinniarlugit nukittuu-
mik iliuuseqartoqartariaqarpoq.

Nunani tamalaani sanilliussinermi Nunat
Avannaamioqatigiit nukissiuutitigut
pilersuinerit ataavartuunersuunerupput,
taamaanneralu sulii annertusaqqinni-
ssaannut periarfissaqarluni. Nukissiuuti-
nik ataavartunik ineriartortitsinerit Nu-
nani Avannaamioqatigiinni silap pissu-
saa pillugu politikkeqarneranni pingaa-
ruteqartuupput. Suliffeqarfiit namminer-
sortut Avannaamioqatigiinniittut matu-
mani annertuumik aningaasalersui-
suupput. Taamatullu iliuuseqarnerni
aningaasaliisnnaasut sakkussaqqi-
ssuupput, soorlu ataavartunik nukissi-
uuteqarnerup akileraarusersunngin-
neratigut.

Suliniutinik ineriartortitsinerit ilisimatu-
sarnerrillu Nunat Avannaamioqatigiit
toqqaannartumik tapersersugaraat.
Ataavartunilli nukissiuutinik atuisin-
naaneq eqqarsaatigalugu Nunat Avan-
naamioqatigiit allanut sanilliullugit
periarfissaqissaartuupput. Ataavartunil-
li nukissiuutitigut teknologinik ineri-
artorteqqiinikkut Nunat Avannaamioqati-
giit nunarsuup sinneranut ataavartunik

nukissiuutinik annertunerusunik
atuilernissamut peqataasinnaalluarput.

Uumassusilinnit tunngaveqartumik
nukissiuutinik pilersitsisarnernup (bio-
energiip) annertusarnertigut gassit
silap kiatsikkiartorneranut peqqutaasut
annikillisaqqinneqarsinnaapput.
Uumassusilinnit tunngaveqartumik
imerpalasumik ikummatissamik tunisa-
ssiornerup pisariaqartumik nerisassa-
nik tunisassiorneq inangissanngilaa
uumassusillilluunniit assigiinngissi-
taarnerat ulorianartorsiortilissanagu.

Nunat Avannaamioqatigiit

- silap pissusaa pillugu, nukissiuutit
aammalu avatangiiisit pillugit ilisi-
matusarnikkut suleqatigiinneq nu-
kittorsassavaat, aammalu silap pi-
ssusaata allanngoriartornerata
akiorniarneranut nutaaliortuarnerit
siuarsaaqataaffigissavaat
- teknologiit nukissiuutitigut aaqqi-
ssutaasinnaasut tunisassiornerillu
aammalu nukissiuutinik atuinermik
annikillisaataasinnaasut suleqati-
giinnikkut nunarsuup sinneranut
tuniniarneqarsinnaasut Nunani
Avannaamioqatigiinni suleqatigiin-
nikkut ineriartortinneqassapput
- nerisassiornermi atorussiat suul-
luunniit igiinnarneqartussaagaluit
allalluunniit ikummatissamik
imerpalasumik atoqqinneqarsin-
naanngitsutut immikkoortinneqar-
tartut nutaanik tunisassiareqqin-
neratigut inerisaanerit suleqatigiif-
figissavaat
- uumassusilinnit tunngaveqartumik
nukissiuutinik tunisassiornermik
(bio-energiimik) nunani tamalaani
piumasaqaateqalernissaaq
sulissutigissavaat.

Orpippassuaqarneq, gassinik aniatinneqartussaagalanik iioraatitsineq toqqorterisnnaanerlu – pingaarutilimmik iliuuseqarfiusinnaasoq?

Uulia, aamarsuit, qisuit allallu ikual-
laanikkut ikummatissaasut nunarsuaq
tamakkerlugu nukissiuutinik atueqqaar-
nermi katillugit 80 %-nik annertussuse-
qarput. Silallu pissusaa pillugu suka-
ngasuumilluunniit politikikkut iliuu-
segaraluaannilluunniit ikummatissat
pineqartut nunarsuaq tamakkerlugu
atuinermi affaa sinnerlugu ukiorpa-
ssuarni sulii atugaanissaat naatsorsuuti-
gisariaqarpoq.

Gassinik CO₂-nik aniatinneqartussaa-
galanik iioraatitsisnnaaneq toqqor-
terisnnaanerlu silaannaap CO₂-
qassusiata siunissaaq ungasissaaq
isigalugu annertusiartornissaanut

killilersuutaasinnaasunut ilapittuu-taasinnaavoq. Tamannalu pisinnaavoq biologi aqutugalugu, soorlu orpissanik ikkussuinikkut, imaluunniit suliffissuaqarnikkut, soorlu assersuutugalugu, CO2-nik toqqorterinikkut. Gassinik aniatinneqartunik annertuumik annikilli-liisoqarsinnaavoq orpippassuakillisaanerup unitsinneratigut aammalu nunarsuup orpippassuini aalajangersimasumik siunissaq ungasissoq isigalugu gassinik CO2-nik aniatinneqartunik iioraattisinikkut. Taamaaliornikkuttaaq nunarsuarmi uumassusillit assigiingis-sitaartuunerat allangutsaaliorne-qassaaq pinngortitamillu atuisinnaaneq pitsanngorsannaallugu.

Nunanilu Avannaamioqatigiinni orpippassuarni gassinik CO2-nik aniatinneqartunik iioraattisinnaaneq annertuumik periarfissaqarpoq. Iliutsit taamaattut atorlugit uumassusillit assigiingissitaartut siuarsarneqarnissaat periarfississavaat aammalu naggori-saatit atorneqartut imaanut tatsinullu siaruarsinnaanerit annikillissinnaavaat.

Innaallagissiorfinnit aammalu suliffi-suarni tunisassiorfiusunit gassinik CO2-nik aniatinneqartunik iioraattisinnaaneq toqqorterisinnaanerlu (CCS) pillugit ukiuni makkunani ilisimatusarnerit ingerlanneqarput. Nunap iluani immallu naqqata iluani toqqorsiviuisinnaasut taamatut atorneqarsinnaasut sumiissu-sersineqareerput. CCS-ip atorneratigut innaallagissiorfinnit nutaanit gassinik CO2-nik aniatinneqartunik 80-90 %-iinik innaallagissiorfinnit pioreersunut taamaattunik teknologeeqanngitsunut sanilliullugu annikilliisoqarsinnaavoq. Nunat tamalaat akornanni suleqatigiin-nissaq pingaaruteqarlunnarpoq taama-tut pisariaqagisumik akisoqisumillu teknologimik ineriartortitsinissaq tamakkiisumik atorneqalissappat.

Nunat Avannaamioqatigiit

- orpippassuarnik annertusaanikkut silaannaap kulstoffianik annikillisaasinnaaneq periarfissinniarlugu sulissutigissavaat.

Avannaamioqatigiinni silap pissusaanut naleqqussarneq

Nunat Avannaamioqatigiit nunarsuarmi sumiiffiat aallaavigalugu assigiipajaamik tamarmik silap pissusaata allanngoriartornerat unammilligassaqarput. Nunat Avannaamioqatigiit immikkoortuani tamarmi silap kiatsinnerulernissaa naatsorsuutigineqarpoq, ukiuunera malunnaatilimmik issikinnerulerluni aammalu siallertarnera/nittaalasarnera annertunerulerluni.

Aqquserngit allatigullu sanaartukkat eqqarsaatigalugit avatangiisinut, peq-qinnissamut aammalu suliffissuaqarnermi pissutsinut silap pissusaata allanngoriartornerata malunnaatili-mik sunnissavai. Annertuumik sialussu-arternerata ulersuaqarsinnaaneq annertusissavaa, tamannalu aqqusiner-nut illulianullu aseruinernek kinguneqas-saaq. Immap qaffannera annertuumik aseruisinnaavoq aammalu ulersuaqarni-ssaanut upalungaarsimanermut soorlu Nunat Avannaamioqatigiit sineriaat tamakkerlugu inoqarfiusuni talorsuali-ornermik akisuunik sanaartortoqarnissaq pisariaqalersissavaa. Pinngortitamilu kiannerulernerata kingunerisaanik imminut pissuseqatigiinneq eqqorneqa-ssaaq. Uumasut naasullu sumiiffinni aalajangersimasuniittuarsimasut ajornartorsiuteqalersinnaapput, uumassusillilu allat avataaneersut nutaat unammillernernik nutaanik pilersitsinnaapput, uumassusillit assigiingissitaartut illersorneqarnissaat eqqarsaatigalugu. Silap pissusaata allanngoriartornera aamma Nunani Avannaamioqatigiinni inuit peqqissu-saannut sunniuteqarnissaa naatsorsu-u-tigineqarpoq, soorlu erngup imerne-qartartup mingutsinneqarsinnaanerata annertunerulerneratigut aammalu uumasut qaasuttut nappaatillit siaruariartulernerisigut.

Nunalerinermi orpippassualerinermilu piffissap nutaaliorfiusup siviruseruler-neratigut kinguaassiorneq annertuneru-lissaaq, kisiannili asiusarnerit aammalu mikialersarnerit kinguaassiornerut killiliisinnaapput. Aalisakkat immap kissarnerulerneranit eqqugaanerlunne-qarsinnaapput, aalisakkallu immami nillernerusumi sungiusimasaqartut tammaralersinnaapput imaluunniit avannarpartersinnaassallutik.

Inunnik isumaginninnikkut pilersaa-rusiornermi silap pissusaata allanngo-riartornera aamma eqqarsaatigineqar-tariaqarpoq. Inuiaqatigiit qanoq sunnerneqarsinnaanerit pillugu paasissutissanik ilisimatusarnikkut katersinissaq pisariaqarpoq aammalu naleqqussartariaqalernerut suut pisariaqartinneqarnersut eqqarsaa-tigalugit. Ilisimatusarnermi annertuneru-sumik suleqatigiinneq, piginnaasatigut ineriartortitsinissaq aammalu annaassi-niartarnerit eqqarsaatigalugit pilersaa-rusiornerit tamarmik iliuuseqarfiusu-ssatut sammisassaapput.

Nunat Avannaamioqatigiit

- Nunani avannarlerni silap pissusaata allanngoriartornera pillugu pisariaqartumik ilisimatusarnikkut

paasinninnerulernissaq siuner-taralugu aammalu sutigut Nunat Avannaamioqatigiit suleqatigiin-nikkut iluaqutissarsiorsinnaanerit eqqarsaatigalugu sulissapput

- nerisassiornermi aammalu isu-malluutiniq uumassusilinnik atui-nermi silap pissusaata allanngori-artornerata kingunerisai takussuti-ssinniarlugit suleqatigiissapput
- silap pissusaata allanngoriartorne-rata pingaaruteqarnera, pinngorti-tamullu sunniuteqarnera, inunnut aammalu Issittumi suliffeqarfinnut sunniutai pillugit takussutissiorner-nut peqataassapput, ingammik nunarsuup immikkoortuani pine-qartumi nunap inoqqaavinut sun-niutai eqqarsaatigalugit taamatut-taaq sermip aakkiartornerata nunarsuup sinneranar kingunerisin-naasai pillugit

3. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassiorneq atuinerlu

Aningaasarsiornermi siuariatorneq atuinerulernissamut periarfissiisaaq, pigissaanerulersitsilluni, inuuniarnerlu pitsaanerulersillugu aammalu peqqin-nerulersitsilluni. Aningaasarsiornekkut siuariatorneq aamma avatangiisitigut ajornartorsiutinut annikinnerulersi-tsinissamut periarfissiisaaq teknologiit nutaat aammalu periaatsit nutaat aqqu-tigalugit. Ineriatorneq tamanna inunnik isumaginninnermi avatangiisitigullu nutaanik unammillernartunik pilersi-tsissaaq. Ullumikkut avatangiisitigut aammalu peqqissutsikkut ajornartorsi-uterpassuit tamarmik tunisassianik kiffartuussinernillu tunisassiorneq atuinerlu piusinnaassusiannit tunngaveqarput. Aningaasarsiornekkut siuariatorneq isumalluutit uumassu-silinnik annertusiartortuatumik atueri-aaseqarnermit ilisimasaqassusermut pitsaassusermillu pingaartitsinermut ikaarsaariarnermik tunngaveqartoq periarfissanik nutaanik pilersitsiviu-ssaaq avatangiisinut iluaqutaasumik, aammalu inuit amerliartornerata sunniutaanik pingaartitsinerulerneranik kinguneqassalluni.

3.1. Pinngortitap pissuseqatigiinnera ataavartoq - piujuartitsinermik tunngaveqartumik siuariatorneq

Inuunermi atukkat sunnerneqartarput pinngortitap pissuseqatigiinneranut oqimaaqatigiissumik inuuniarsinnaa-ssuseqarnikkut, aammalu innarliinngi-tnumik atuinnikkut. Pinngortitap pissuse-qatigiittuarnera inuup sutigut tamatigut atugaqarnermini pigissaarnerminilu pisariaqartilluinnarpaa minguitsumik silaannaqartitsineratigut imissaqartitsi-neratigullu, nerisassaqartitsineratigut allatigullu uumassusilinnik nutaanik pisariaqartitanik pilersuiuarneratigut, aammalu erngup pinngortitamit inger-laarnerata oqimaaqatigiittuarneratigut, silap pissusaanut il.il. Tamatuminnngalu paatsuuisuusaarneq pinngortitap pissu-seqatigiinneranik aaqeqqinneqarsin-naannigitsumik innarliisinnavaq. Pinngortitap pissuseqatigiinnera aam-malu taassuma isumalluutit uuma-

ssuseqassusia tunisassiorfinni assi-giinnigitsuni tunngaviliisuvoq, ingam-mik nunami suliffissuaqarnermi atortu-ssiorfiqqaarfiusuni. Pinngortitap pissu-seqatigiinnerata akornusiinermik nam-mineq iliuuseqarsinnaassusia tigusi-sinnaassuseqassusialuunniit aammalu nutaaliortuarnissamut imminek pigin-naaneqarnera sananeqaateqarnerani pingaaruteqarlunnartuuvuq. Taamatut pinngortitap pissuseqatigiinnera nale-qassusialu pingaartillugu erseqqissar-neqartariaqarpoq aammalu ajornanngi-pat qanoq akeqarnersoq naqissuseqar-tariaqarluni.

3.1.1. Unammilligassat

Uummaarissumik pinngortitap pissu-seqatigiinnera piujuartitsinermik tun-ngaveqartumik ineriartortitsinermut pingaaruteqarlunnartuuvuq. Pinngortitap pissuseqatigiinnerata sa-naneqaataa, pissusaa aammalu uuma-ssusillit suuneri tamarmik nutaaliortuar-sinnaaneratalu ataavarnissaa qulakkeer-simaneqartariaqarput avatangiisilluun-niit allanngoraluarpata. Avatangiisinik illersuineq inuiaqatigiit ineriartorneran-nit avissaartinneqassanngilaq. Unammilligassarli tassaavoq ataavar-tussanik aaqqiissuteqarsinnaaneq.

FN-ip Pinngortitap Pissuseqatigiinnera pillugu Ukiuni Tusitilikkaani Naliliinera tunngavigalugu inuup oqaluttuarisaane-ra tamakkerlugu isigissagaanni pinngor-titap pissuseqatigiinneranik inuup ukiuni kingullerni 50-ini allanngortitsi-nera piffissamut allamut sanilliunneqar-sinnaasumut sanilliullugu aatsaat taa-mak sukkatigaaq annertutigalunilu. Pinngortitap pissuseqatigiinnerata ilaa-nik ilaatigut pitsannguisoqarsimavoq atugartuussuseq pitsaanerulersillugu. Tamannali pisimavoq pinngortitap pi-ssuseqatigiinnerata ilaanik allatigut ajornerulersitsinikkut, tamannalu annertuumik sannginnerulersitsivoq. Inuup pinngortitamik atuipluppallaar-nera aammalu mingutsitsivallaarnera ima annertutigilersimavoq allaat pin-ngortitap pissuseqatigiinnerata ilaa annaaneqariaannaalerluni.

Nunani Avannarlerni isumalluutit uumassusilinnik atusut unammil-ligassaat annerpaaq tassaavoq inger-latseriaatsinut periaatsinik ataavartu-ssanik pissusissamisoortumik pinngor-titami silallu pissusaanut assigiinngi-tsunut Avannaamioqatigiinni atuuttunut nalequttunik, nunarsuarlu tamakker-lugu inuiat amerliartuinnartut pisariaqar-titaannut naammassinaatigaluni ineriartortitsinissaq.

Nunalerineq orpippassualerinerlu

Orpippassuit isumalluutit uumassu-silittut pingaaruteqartuupput kulturikkut nalituutut sammisassaqartitsinierneq aammalu nerisassiorneq eqqarsaatiga-lugu. Orpippassualerineq atortussianik pingaaruteqartunik tunisassioruuvuq/pilersuisuuvuq aammalu naatitsinermut atortussianik pissarsiffiusarluni, tamatu-munnga ilaallutik aningaasarsiornermi nalituunik naasut kingunissaanik nutaa-liortussanik pissarsisarnerit. Silaannar-milu kulstoffip kaaviaarneranut aamma pingaaruteqartuulluni.

Nunalerinermi ineriatorneq annertu-nerusumik tunisassiornermik kingune-qarpoq aammalu periaatsinik sukkasu-mik allannguisoqarluni, tamannalu isor-liunerusuni innuttakinnerni inoqarfinnut kinguneqarsimalluni. Ineriatorneq ta-manna tatsini imartanilu inuussutissat qaffariarnerannik kinguneqarsimavoq, nunaminertanilu nunalerinermi uuma-ssusileqarfiusuni naasut uumasullu assigiinngitsut nassaassaanerat aamma annikinnerulersimalluni.

Nunaminertani nunalerinermik siunissaq ungasisooq isigalugu annertusaaviusin-naasut pingaaruteqartuupput nunarsuaq tamakkerlugu nerisassiassanik pilersu-inissamut qulakkeerininnissamut. Nunalerinermi nunaminertat naasorpa-ssuarnut uumasorpasuarnullu pitsaa-sumik avatangiiseqarnissaannut pingaa-riteqarput, taamatullu aamma suksaasaarnermut periarfissatut pingaarute-qarlutik. Taamatuttaaq nuna inoqarfiun-ngitsoq allanngutsaaliorneqarpoq aammalu kulturikkut kingornussatut allanngutsaaliorneqarluni.

Nunarsuaq tamakkerlugu inuttusigalut-tuinarnerup ilutigisaanik siunissaq ungasissoq isigalugu nerisassianik pilersuinnermut pisariaqartitsineq annertusissaaq taamatuttaaq uumassusilinnik aammalu orpippassualerinnermi ator-tusianik pisariaqartitsineq annertusissal-luni. Qaffasinnerusumik tunisassiorsin-naanerit pitsaanersumik periaaseqarluni atorluuaaniarikkut piviusunnngortin-neqarsinnaapput imaluunniit pioreersut atoriikkat sulii pitsaanersumik ateq-qinneqarnerisigut. Avatangiisitigut eq-qarsaatigineqartariaqartut soorlu gassit silap kiatsikkiaartorneranut peqqutaasut tunisassiornermut sunniuteqarsinnaa-ssusiat, nunap kulstoffimik annikilli-saasinnaassusia, uumassusillit assi-giinnngissitaarnerannut imermullu sun-niutaat, naggorissaatinik atuivallaar-nerit, tamarmik eqqarsaatigineqar-tariaqarput piujuartitsinerimik tunngave-qartumik ineriartortitsinerimik anguniar-neqartut piviusunnngortinneqassappata.

Suleriaatsit aammalu nunamik atueriaa-tsit aammalu naasut nutaamik naatinne-qarsinnaasut orpiillu (pathogensinut nutaanut) akiuussinnaalluutut silap pissusaata allannngoriartorneranut nunalerinnermi orpippassualerinnermilu naleqqussarneqarnissaat pisariaqarpoq.

Imaq

Nunat Avannarliit taserpassuaqarneq imartarujussuaqarnerlu ilisarnaatigaat. Sinerissami inoqarfippassuit imaanit isumalluutit uumassusilinnik pisaria-qartitsisuuq. Imartat Avannaamioqa-tigiinniittut ataatsimoortumik sumiiffik-kaartumillu immikkuaallarsunuk, ani-ngaasarsiornikkut, inuuniarikkut ava-tangiisitigullu unammilligassaqarput. Imaq nerisassanik tunisassiornermut tunngavittut pingaaruteqarpoq. Immamit piujuartitsinerimik tunngaveqartumik uumassusilinnik tassaniittunik atuineq siuariartornermut aammalu suliffissa-qartitsiniarnermut inguneqarsinnaavoq.

Immap atugaanerata aqunneqarneranut unammilligassat annertunerpaartaasa ilagaat imaani isumalluutit uumassu-silinnik tamakkiiisumik piujuartitsiner-mik tunngaveqartumik atueriaaseqaler-nissamut periutsinik ineriartortitsinissaq aammalu killeqarfiit inuiaqatigiinnilu suliffissaqartitsinerimik susassaqarfiit soqutigisaqatigiiffiillu pitarlugit suleqatigiinnerup siuarsarneqarnissaa.

Siunissaq ungasinnerusooq isigalugu aalisarneq imaatigullu assartuussineq iluanaarnarnerusussapput pinngortitap imminut pissuseqatigiinneranik tun-ngaveqartumik ingerlanneqarpata. Avatangiisitigut tunisassiornermilu anguniakkat assigiimmik pingaarne-

rutinneqartariaqarput aammalu susa-ssaqarfiusuni pineqartuni ingerlatseqa-tigiiffiit akisussaassusertik aamma ilisimaaralugu peqataasariaqarput.

Nunarsuarmi tamarmi assigiimmik pe-riarfissaqarfiusumi akikitsumik pitsaa-sumillu nioqquutissanik inunnillu assar-tuussineq pisariaqartuuvooq. Imaatigut assartuussineq, piginnaassusaanut an-nertussusaanullu naleqqiullugu avata-ngiisitigut sunniutai annikiginarsin-naagaluartut taamaattoq silaannarmik mingutsitsinerimut gassinik, partikelinik (paaminernik) uuliamillu aallaaveqartu-mik mingutsitsinerimik annertunerpaat ilaannut pilersitsisuuvoq aammalu sumiiffinni ataasiakkaani uumassusi-linnik takornartanik siaruartuinnermut peqqutaataaalluni. Imaani isumannaal-lisaanerup annertusarneratigut imaani avatangiisit illersorneqassapput.

Imaani mingutsitsinerup annerpaartaa nunamit assigiinnngitsunit aallaaveqar-poq. Imaani avatangiisit aammalu sine-rissap qanittuani mingutsitsineq pina-veersimatinniarlugu ajornartorsiutit pinngorfia aallaaviusooq aqaaqiifigine-qartariaqarpoq.

Avatangiisini unammilligassat Nunat Avannarliit imartaanni assigiinnngitsuni assigiinnngissitaarput. Baltisk Havimi aalisapilunneq naggorissaatinillu mi-ngutsitsineq nerisaqatigiinnermut sunniuteqarpoq. Nordømi pissutsit aamma taamaapput. Nunallu Avannarliit imartaata ilaani mingutsitsineq sulii taa-matut ajortigilinnilaq. Naak Atlantikup Avannarpassissua nunarsuarmi immat minguinnerpaat aammalu pinngorarfui-nerpaat sulii ilagigaluaarat taamaattoq mingutsitsinerit nungujaatsut, savimi-nissat oqimaatsut aammalu qinngorner-nik ulorianartulinneersut avatangiisinut peqqissutsimullu annertuumik ernuma-nartortaarput. Barentshavimi Issittullu imataani gassimik uuliamillu akuuiaa-nerit imaanut minguitsumut ulorianar-torsiortitsipput.

Imaq nunarsuarmi silap pissusaanut pingaaruteqartuuvooq tassani CO2 unerartarmat silaannaallu nillataarnera-nut iluaqutaalluni. Immap kissarneruler-neratigut syreqarnerulerneratalu imaani pinngortitap pissuseqatigiinnera anner-tuumik innarlarsinnaavaa. Taamaattumik silap pissusaata allannngoriartornerata kingunerinik paasinninnerulernissamut annikillisaanermullu suliniartuarneq pingaaruteqarpoq. Unamminnartorli ta-ssaavoq imaani pinngortitap pissuseqa-tigiinnerata aammalu aningaasarsiorner-mut pingaarutillinnik imaani isumalluuti-nik atorneqartut silap pissusaata allan-ngoriartorneranut qanoq pissuseqarne-

rata annertunerusumik ilisimasaqarfi-gineqalernissaa pingaaruteqarpoq. Uumassusillit assigiinnngitsut kujataa-neersut piffinni takornartaasut takkun-nerat maannamut Atlantikup Avanna-a-tungaani aalisagarpassuarnut aningaa-sarsiornikkut pingaaruteqartunut allannguinnermik kinguneqareerput.

3.1.2. 2020-mut anguniakkat pingaarnerit

Nunat Avannaamioqatigiit sulii annertu-nerusumik piujuartitsinerimik tunngave-qartumik ineriartortitsinerimut ikaarsaa-riartuarnissamut kaammattuissapput, sumiiffimmi pineqartumi aningaasars-iornikkut siuariartorfiusumik ingerlaner-mut avatangiisillu innarlernerqarnerannik annikilliliineq ilutigalugu. Uumassusillit assigiinnngissitaartuunerat aammalu pinngortitap pissuseqatigiinnerata uum-maariissuunera allannngutsaaliorneqa-ssaaq taamaaliornikkut inuit inuuniar-nikkut pitsaasumik atugassaqarnissaat qulakkeerumallugu. Pingaaruteqarporlu isumalluutit uumassusilinnik atuine-rup naleqassusiaata aammalu illersorne-qarnerata oqimaatigiittuarnissaa na-ssaariniassallugu. Mingutsitsinerlu ani-atinneqartuunersooq aseruinnermik kingu-neqartooq piaarnerpaamik unitsinneqar-tariaqarpoq – imaluunniit ingerlaavartumik annikillilernerqassaaq erngerumik uni-tsinneqarsinnaanngippat – taamaalior-nikkut mingutsitsinerit taamaattut ava-tangiisini katersuunnerat annikilline-qarnissaat siunertaralugu. Susassaqar-tut tamarmik peqataasariaqarput tuni-sassiornermi atuinnermilu periaasimik allannngortinneratigut anguniarneqartut piviusunnngooqqullugit.

Tunngaviusumillu anguniakkat ilai nunat tamat akornanni iliuuseqarnerisigut pisariaqarput. Avatangiisini ajornartor-siutit aqaaqiiiginiarlugit nunat tamat akornanni suleqatigiinnissaq pisariaqa-riaqarneruvoq ajornartorsiutit nunaanut allanut nuutsiinnarneqarnerannit. Sulinerli assigiinnngitsorpasuartigut ingerlanneqarpoq. Marrakechimi isuma-qatigiissut tunngavigalugu iliuuseqar-neri Nunat Avannaamioqatigiit peqa-taajuarnerninnit misilittakkatik atorlugit ukiunut qulikkaanut sinaakkusiat ator-lugit piujuartitsinerimik tunngaveqartu-mik atuinnermi tunisassiornermilu iliuu-sissatut pilersaarusiornikkut peqataa-ssapput.

3.1.3. 2009-mit 2012-imut pin-gaarnerutit

Nunat Avannaamioqatigiit mianersor-nissamik periaaseqartumik aammalu pinngortitap pissuseqatigiinnerata ikorfartorneqarneratigut pingaarneru-

tillugit sammissavaat:

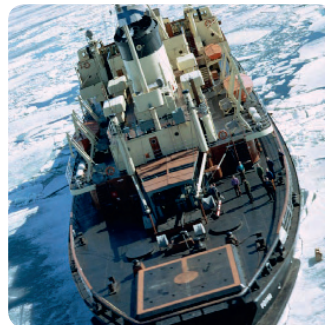
- isumalluutit uumassusillit pinngortitap pissuseqatigiinnerata piujuartitsinermik tunngaveqartumik atu-gaananat kaammattuutaasinnaa-sunik periarfissanik aammalu ili-uut-sinut uuttuutaasinnaa-sunik taamaa-liornissamullu kajumissaataasinnaa-sunik pilersitsinerit
- Nunat Avannarlerni imartat atorne-rini silap pissusaata allanngornerata nassatarisai, pinngortitami isumal-luutai inuillu tamakkuninnga pisaria-qartitsisut pillugit ilisimasanik asser-suussinerit
- uumassusillit aammalu pinngoqqaat assigiinngissitaartunerisa nunguk-kiartornerannik unitsitsinissamut sulissuteqarneq
- ikummatissamikatuilluarsinnaasunik silap pissusaanut naleqqussakkanik aammalu motoorinik imaani assar-tuinnermut aalisarnermilu atugaasu-nik ineriartortitsinerup taperser-sornissaa aalisarnermi atorutunik immikkuullarissunik ineriartortitsi-neq ilanngullugu
- nunat tamalaat akornanni aammalu nunarsuup immikkoortuini suleqati-giiffiusuni piujuartitsinermik tunnga-veqartumik isumalluutinin uumassu-silinnik atuinnermik aammalu avata-ngiisinik illersuinnermik suleqataaneq
- Baltisk Havip mingutsinneqarnerata akiornanunat nunani tamalaani EU-milu suleqatigiinneq nukittorsarlugu taamaaliornikkut HELCOM-imi aam-malu EU-mi suliniutaasut taperser-sorlugit
- Nunarsuup avannaani imarmik iller-suineq siunertarlugu sulineq ta-ssunga ilanngullugit PAME-mi (Issittumi Imaani Avatangiisit Illersorneqarnerat), Stockholmimi Isumaqatigiissumik aammalu OSPAR (Atlantikuq Avannaata Kangiata Imaani Avatangiisit Illersor-neqarnissaat pillugu Oslo-Parisimi isumaqatigiissut) ilanngullugit
- FN-imi Avatangiisit pillugit Piler-saarutaani (UNEP-imi) suliamik malitseqartitsinermi sulineri peqa-taneq aammalu Ukiut Tusintilik-kaani Pinngortitap Pissuseqatigiin-nerata Naliliiffiginissaanik ineriartortitseqqinnermi suleqataaneq, aammalu isumalluutit uumassusillit atugaanerit pillugu nunarsuup tamakkerlugu piujuartitsinermik tunngaveqartumik isumalluutit uumassusillit atorneqarnissaanik ineriartortitsinermi nunanit tamalaan-peqataaffineqartumik suleqati-giissitami peqataaneq.

3.2. Tunisassiornermik ingerlatsisut pisussaaffii akisussaaffiilu

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik atuneq tunisassiornerlu siunissaq ungasissuq isigalugu pilersaarusiornermik, tamakkiisumik isiginninnermik aammalu peqataasut susassaarfiliu assigiinngitsut suleqatigiinnerannik tunngaveqartariaqarpoq. Avatangiisit niuerneramik ineriartortitsinermut pingaaruteqalersimavoq nunani at-aasiakkaani, nunarsuup immikkoortuani aammalu nunarsuup tamakkerlugu periarfissanik nutaanik pilersitsimmata. Nunat Avannaamioqatigiit naalakker-suisa maleruagassanik ersarissunik, malittarisassanik aammalu ikorfartuuti-nik piujuartitsinermik tunngaveqartumik atuinnermut aammalu tunisassiornermut suli annertunerumik periaaseqar-nerulernissamut ikorfartuutinin pilersitsinissaq akisussaaffigaat. Ingerlatse-qatigiiffiit piujuartitsinermik tunngave-qartumik tunisassianik, aammalu avatangiisinut pitsaasunik aammalu teknologinik pitsaalluinnartunik ineriartortitsinissamut tunngavinnik iluaqutissiisunik pisariaqartitsippat. Tamannalu ilutigalugu piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassianik piumasaqarnermut kaammattuinerit, suliffeqarfinni atugassarititaasunik pitsannguinerit aammalu atugartuussu-tsimik pitsanngoriarneq pissaaq.

3.2.1. Unammilligassat

Atuinnermit tunisassiornermiillu aallaaveqartumik ajornartorsiuterpassuit aningaassiornermut, silap pissusaanut, isumalluutit uumassusillit assigiinngi-ssitaartuunerannut aammalu inuup peq-qissusaanut ajortumik kinguneqartitsi-sarput. Silaannarmut aniatitat akooruti-ssat ulorianartortallit allallu akuutissat tunisassioraatsinit pilersinneqartut inummup pinngortitamullu innarliinnermik kinguneqariaannaapput. Assartuussiner-mi, eqqakkanik isumaginninnermi aam-malu tunisassianik atuinnermi kiffartuu-ssinnernilu silaannaq, nuna aammalu imeq mingutsinneqartarpoq. Ikummati-ssamik aammalu isumalluutinin tunisa-ssiornermi, assartuussineri, illussanik allatigullu sanaartornermi ulluinnarnilu inuunermi kiisalu gassinik silaannarmik kissatsiartortutunik aniatitanik atui-lu-annginneq silap pissusaata allanngoria-torneranik pilersitseqataapput. Pitsaan-ngitsumik avatangiiseqarneq aammalu sulineri pitsaannngitsunik atugassa-qartitsinerup avatangiisitigut, peqqissut-simut aammalu inuuniarnikkut unammi-nartunik pilersitsisuupput.

Nunat tamalaat akornanni tunitivissu-it nunarsuup tamakkerlugu tunisassior-nermik imminnut kalunnertut atasut am-riartornerisa kingunerisaanik tunisa-ssiat sunik akoqarnerannik aammalu tunisassiornermi qanoq atugassa-qartitsimanermut tunngatillugu tutsuigi-nartunik paasissutissanik pissarsisinaanerup ajornarnerulerneranik kingu-neqarput. Inuuniarnikkut avatangiisinul-lu atugassarititaasunut aningaasartuutit akinut qaqtigut ilanngunneqartarput. Taamaaliornarlutit atuisumut eqqunngi-tsumik takutitsineruvoq.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik atueriaatsimut aammalu tunisassior-aatsimut nuunneq niuernerikkut ingerla-tvivinnik, suliffissanik aammalu avam-mut tunisassianik nutaanik pilersitsi-viussaasq. Nunani Avannaamioqatigiinni avatangiisinut pitsaasunik teknologinik ingerlatsiviusut suli annertunerumik unammillersinnaassuseqalerteriaqar-put. Ingerlatsiviit pineqartut pingaar-uteqartutut ikaarsaariarfittut inissisima-suupput avatangiisinut pitsaagutissi-nermut aammalu aningaasarsiornermik qaffariaqqinnissamut tunngatillugu. Ingerlatsiviit avatangiisinut pitsaasu-sut amerlanertigut ilisimatusarnermik aammalu annertuumik piginnaasaqar-nermik tunngaveqartuupput, amerlaner-tigullu avatangiisit eqqarsaatigalugit, nutaanik nassaarsillaqqissutut, ilisi-matusarnermut aammalu ineriartorner-mut sulinerminni attuisarlutik.

3.2.2. 2020-mut anguniakkat tunngaviusut

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartorneq piviusunngortinneqa-ssappat taava nioqqutissianik tunisa-ssioriaatsinik kiffartuusseriaatsinillu perijutsit allanngortinneqartariaqarput. Nunat Avannaamioqatigiit silaannarmik, nunamik imermillu mingutsitsinerup pinngortitap killeqartumik tigusisinnaa-ssusaata qaangerneqannginnissaa sulis-sutigissavaat. Akoorutissat pinngortita-mut takornartaasut innunat avatangiisi-nullu innarliisut siunissaq ungasinneru-soq isigalugu pisariaqarunnaarsin-

neqassapput. Isumalluutit uumassuillit atugaassapput aammalu pitsaasumik sernigineqarlutik, aammalu isumalluutit uumaatsut atorineqassallutik pinngortitap isumaminik ingerlaasianut illersuisumik. Taakkununga ilanngullugu atavartumik periarfissaasinnaasut ineriartortinneqassapput tapersersorneqarlutillu. Pitsaanerumumik nukissamik aammalu isumalluutit atuinert, ateqqinerit kaaviiaartumillu ateqqinerit siuarsarneqassapput.

Nunat Avannaamioqatigiit EU-p piujuartitsinermik periusissiaa aammalu piujuartitsinermik tunngaveqartumik atuinermik tunisassiornermillu anguniarneqartoq tapersersorpaat. Nunarsuup immikkoortua pineqartoq EU-p iluani nunarsuurlu tamakkerlugu nukittuumik siuttuussaaq aammalu Avannaamioqatigiinnit assersuutissaqqissut takoqqusaarutiginerisigut. Sulinerlu tamanna pinngortitap pissuseqatigiinnerata aalaakkaasumik tapersersorneqarnissaanik sinaakusiussat iluanni inuuniarnikkut aningaasarsiornikkullu ineriartortitsinermut siunnerfeqassaaq. Aningaasarsiornerup qaffiartortnera ilutugalugu avatangiisinik innarliinerup imminnut atanerat kipineqassaaq. Tunisassiat avatangiisinut aammalu inuuniarnermut iluaqutaanerata pitsanngorsarneqassaaq. Nunarsuup immikkoortortaa Avannaamioqatigiit teknologinik avatangiisinut iluaqutissiisunik sulineri aammalu pinngortitamut iluaqutissiisunik ineri- saanermut suli annertunerumumik peqataassapput.

3.2.3. 2009-mit 2012-imut pingaartitat

Nunat Avannaamioqatigiit piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassioriaatsinut tunisassianillu ineriartortitsinermut qaninnerumumik ataqatigissaakkamik aammalu tapersersuisumik sulissuteqassapput taamaaliornikkut Nunarsuup Immikkoortuani Avannaamioqatigiinni ingerlatsiviit

- tunisassiornermi assartuinermillu isumalluutit pitsaanerumumik atuilerniassammata
- pinaveersaartitsinissamik suliat avatangiisinut naleqqussakkatut ilusilersukkanik pitsanngorsarneqassammata
- nukissamik pitsaanerumumik atuilissammata aammalu mingutsitsinerit atortussiornermi aammalu nioqqutissanik kiffartuussinermillu atuinermi pisut annikillisarneqassammata
- susassaqarfinni assigiinngitsuni illuliornermi, nerisassiornermi aammalu assartuussinermi piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassiat ajor-

nannginnerumumik atorineqarnerulernissaat qaffassarneqassaaq

Nunat Avannaamioqatigiit sulissutigissavaat

- tunisassiat pillugit paasisutissat ineriartortinneqarnissaat, avatangiisinut aammalu nioqqutissiat eqqarsarluaqqissaarnissamik nalunaaqutserneqartalerlutik, taamaaliornikkut atuisut eqqarsarluerneq tunngaveqartumik toqqaasinnaalissammata
- EU-p Kommissioniata piujuartitsinermik tunngaveqartumik atuinissamik aammalu tunisassiornermi pilersaarusaata piviusunngortinnissaanut peqataanissaaq, piujuartitsinermik tunngaveqartumik suliffissuaqarnikkut politikki ilanngullugu
- ingerlatsiviit GRI-mi (Nunarsuaq tamakkerlugu nalunaarusiortarnissamik suliniummi) najoqqutassiat atorlugit piujuartitsineq pillugu nalunaarusiortalerneqassaaq kaammattuutiginissaa, aammalu nunat sulinutaat misillitagaallu pineqartumi pigeriigaat atussallugit.

3.3. Atuineq – illoqutigiit, suliffissuaqarfii aammalu pisortat susassaqarfii

Nunarsuup immikkoortuani Avannaamioqatigiinni avatangiisitigut sulinuutit sakkortusineqarluartut taamaattoq tumivut pinngortitamut qimatavut suli annertuseriaannarnikuupput. Susassaqarfippassuarni teknologii avatangiisinut pitsaasutut oqaatigineqarsinnaasoq atorlugu avatangiisinut iluaqutissiisimagaaluartoq taamaattoq atuinertunerujussuup kinguneranik suujunnaarsinneqarsimavoq.

Ajornartorsiutit pilersinneqartut ilaatiq qanoq inuusaaseqarnermik aallaveqakkajuttuupput, ingammik nunarsuarmi inuiaat siuarsimasut akornanni illoqutigiikkaataat atuinerni pisut avatangiisit pillugit ajornartorsiutaa- lersimasut affapajaanik annertussuseqarput.

Pisortat namminersortullu ingerlatsivii, inuinaallu ataasiakkaarlutik atuinerisa pilersuinnaassuseq pisariaqartitsinik- kut sunneqqaneruaa, taamaattumik piujuartitsinermik tunngaveqartumik tunisassiat aammalu kiffartuussinerit ikiorserneqarsinnaapput. Tunisassiat- oqat piujuartitsinermik tunngaveqartumik atorsimasat atornerisigut aamma ateqqinnerisigut aniatat annikillisinneqarsinnaapput, isumalluutit atuineq pitsaanerulersinnaavaat aammalu avatangiisinut sunniutaat annikillisi- sinnaallugit.

3.3.1. Unammilligassat

Atuinerup avatangiisinut aammalu inooqatigiinnermut kingunerit tamar- mik pingaarninngorsimapput. Atuine- rup allanngortinneratigut atuisut nali- giinngissuseq aammalu avatangiisinut innarliinerit annikillissinnaavaat nuna- ni allani inuit piitsut inuuniarnikkut ini- ssiimanerat pitsanngortitigalugu.

Pisortat susassaqarfii atortunik kiffar- tuussinermillu atuisut annertuut ilagaat. Taakkuullutik maligassiuisinnaapput si- unissaaq ungasissuq isigalugu aningaasarsiornermut, inooqatigiinnermut aam- malu avatangiisinut kingunerit pingaar- tillugit aalajangiisarnemikkut. Pisortat tunitisiviit inissisimanerat aallaavigalu- git pisortortarnerat sakkut atorineqar- sinnaavoq inuiaqatigiit piujuartitsiner- mik tunngaveqartumik atuinernannut aammalu tunisassiornerannut siunissaaq ungasissuq isigalugu aqutissiunniar- neranni.

Niuerneramik ingerlataqartut nukissiuti- nik aammalu isumalluutit uumassu- silinnik, atortussianik aammalu tunisa- ssianik atuisarput. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortinneqar- simasunik avatangiisinullu pitsaasunik nioqqutissianik aammalu kiffartuussi- nermik pisariaqartitsinermi avatangiisit pillugit eqqarsartariaaseqarnerup niu- ernermik ingerlataqartut avatangiisi- tigut eqqarsalernissaannut sunniuteqar- sinnaavoq. Tassa ingerlatsiviup isumal- luutit atuinini pitsanngorsartuarniuk taava unammillersinnaassuseqarneru lissaaq, nuna tamakkerlugu aammalu nunarsuaq tamakkerlugu.

Atuisup pissusia allanngortinniarlugu naalagaaffik qanoq iluuseqarnissamut sakkussamisut sinaakkusianik maleru- agassiat, inatsisiliat aammalu aningaasatigut inatsisit atorsinnaavai. Nukissi- uutit pitsaanerpaamik atuineq aam- malu silap pissusaanut naleqqussak- kanik teknologeeqarneq, attaveqatigiin- nikkut pitsaasumik periarfissaqarneq, piujuartussamik inuiaqatigiinnik pilersaarusiortarneq, tunisassiat pillugit paa- sissutissineq, ilinniartitaaneq il.il. atui- sut annertunerumumik qinigassaqa- lernissaat qulakkiissavaa.

Assartuussineq, illoqarneq aammalu nerisarneq tamarmik avatangiisinut annertuumik sunniuteqarput. Assartu- ssinermik susassaqarfiusumi piujuar- titsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu suliaqarneq Nunat Avannaamioqatigiit pingaarnertut sulia- ssatut inissisimatippaat. Assartuussi- nerli Avannaamioqatigiit Ministeriisa

Siunnersuisooqatigiivisa susassaqaq-fiannut ilaanani assartuussinermik susassaqaqtut akisussaaffigimassuk piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut ikaarsaariartuaalernissami matumani periusissiami toqqaannartumik ilanngunneqassanngilaq. Illua'tungaatiigulli Nunat Avannaamioqatigiit nerisassanut aammalu illussaqaqnermut tunngaatilugu periarfissaasut immikkut isiginiarneqarnissaat periusissiami matumani sammineruaat.

Nerisassanillu tunisassiornermi isumalluutini anertuumik atuisoqartarpoq, soorlu nukissiuutini aammalu imermik, ilaanni avatangiisinut innarliinermik aammalu inuiaqatigiinnut sunniuttarluni. Avatangiisitigulli sunniutai nerisassat assigiinngissitaartuuneri malillugit assigiinngissinnaapput aammalu nerisassat isumannaatsuunissaannut, kiisalu uumasut pitsaasumik atugassaqaqartinneqarnissaannut tunngassuteqarsinnaallutik. Nerisassanilli assartuussisarneq aammalu nerisaqaqatigiinnerup iluani atugassarinnngisanik igitsiinnartarneq ajornartorsiutit ilagilluinnarpaat.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik nereriaaseqarneq isumannaatsumik nerisassaqaqarnissamut ilaalluinnarpaq, peqqinnartuunilli puallarnermik kinguneqartitsisanngitsunik nerisaqarneq, inooriaatsimik aallaaveqartumik nappaateqalersarnermik pinngitsoorneqartarpoq.

Nunani pisuuni illoqariaaseq illussamillu pisariaqartitsineq toqqaasarnerlu inuit ataasiakkaajunerusut pisariaqartitsinerannik taamatullu inissamik annerusumik pisariaqartitsinermik aallaaveqarpoq. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik illoqariaaseq nukissamik pitsaanerpaamik atuinnissamik aammalu isumalluutini allanik atuinnissamik piumasaqaatitaqarpoq peqqinnisamut, inuttut akissaqassasuseq, isumannaatsuunissaq aammalu tikikkuminartuunissaq ilanngullugit. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik illoqariaatsimi kulturikkut aammalu inuiaqatigiinnut tunngasutigut, soorlu suliffimmut qanissussusermut, pisiniarfinnut, eqqakkanik isumaginninnermut, suliarilluakkanik pisinarnut sikkilertunullu aqqusineqarnermut allarpassuarnillu atuisumut ulluinnarni inuuneranut pisariaqartinneqartunik ilaqarput.

Nerisassat illussaqaqarnerlu pillugit avatangiisinut tunngaatilugu sulineq assigiinngitsutigut assigiinngissitaartumik tunngaveqarluni ingerlanneqarpoq. Taamaattumik ataatsimoortumik isiginittaaaseqarnissaq annertuumik pisaria-

qaqpoq pisariillisaanissaq periarfissiniarlugu pineqartuni marluusuni ataqatigiissaarineq annertusarneqartuugaluarpas aammalu pisortat pisiniartarnerat aningaasatigullu inatsisitigut sakkugineqarsinnaasut ineriartortinneqaraluarpaat.

3.3.2. 2020-mut tunngaviumik anguniakkat

Atuinnermi periaatsit allanngortinneqartariaqarput piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsisoqassappat. Isumalluutini pitsaasumik siuarsaaneq atuinnerup annertusiartorneranit sukkanerusariaqarpoq. Atuinnermi periaatsit allanngortinneqassappata atuinnermiit tunisassiornermiillu avatangiisinut sunniutai annikillisinneqassappata uummaarissunik iliuusissanik suliniuteqartoqartariaqarpoq. Atuisut piumasaqarnerat tunisassianik ineriartortitsinermi aalajangiisuunerpaavoq. Taamaattumik Nunat Avannaamioqatigiit atuinnermut aammalu inooriaatsinut tunngasut malersukujoortariaqarpaat, EU-p iluani aammalu nunat tamalaat akornanni, soorlu Avannaamioqatigiinni pitsaasumik misilittakkat atonerisigut. Tunisassiat kiffartuussinerillu pillugit atuisut paasisutissinneqartarnerisigut eqqarsarluaqqaarluni pisiassaminnik qinersisinnaalernissaat qulakkeerneqarsinnaavoq, taamaaliornikkullu pisariaqartitaat sunnerneqarsinnaallutik. Pisortat pisiniartarneranni avatangiisitigut inuiaqatigiinnullu sunniutai isiginiarneqartariaqarput.

3.3.3. 2009-miit 2012-imut pingaarnerutit

Nunat Avannaamioqatigiit sulissutigissavaat

- tunisassianut, akoorutissanut, nukissiuutitut aammalu eqqakkat pillugit politikkit ineriartortinneranni pivusunnortinniarnernannilu periarfissat siammasinnerulersissavaat aammalu ataqatigiissaarinertik nukittorsassallugu
- siunissami isumalluutini aammalu nukissiuutini pitsaasumik ingerlatsinissaq siuarsaaffigissavaat suliniutini aammalu ingerlatsanik nutaanik aallartitsinikkut aammalu aningaasaqarneq pillugu inatsisitigut iliuuserineqarsinnaasut atonerisigut

Paasisutissat/utimut nalunaarnerit

Avatangiisinut pitsaasunik teknologii, pitsaasumik ataqatigiinnikkut periarfissaqarneq, arlaannaannulluunniit pituttugaanngitsumik paasisutissineq aammalu ilinniartitaaneq tamar-

mik atuisut piujuartitsinermik tunngaveqartumik atueriaaseqalernissaannut periarfissiniissamut sakkussaapput. Nunat Avannaamioqatigiit ilisarnaataat Qussuk misilittakkanik aammalu ilisimasanik tunivaatigut nunarsuup immikkoortuinut allanut nunanullu allanut siaruarneqarsinnaasunik.

Isiginittaaitsit aammalu ileqqut allanngortinniarnissaat eqqarsaatigalugu inuit ataasiakkaat illoqutigiikkuutaallu sunniutaasa annertussuilerinissaa pingaaruteqarpoq. Aammattaaq angutit arnallu atuisut periaasii assigiinngitsuunerat immikkut isiginiarnissaat pingaaruteqarpoq.

Nunat Avannaamioqatigiit sulissutigissavaat

- atuisut paasisutissinneqarnissaat, aammalu utimut nalunaaruteqarnissaat pillugu suleqatigiissapput, aammalu periaatsinik, teknologiinik sakkussanillu, ingammik sanaartornermi/illuliornermi aammalu nerisassat pillugit pingaarnerutit eqqarsaatigalugit
- avatangiisinut ilisarnaatip Qussuup aammalu EU-p Naasua pillugu piumasaqaatit ataqatigiissaarnissaat aammalu nalimmassarnissaat annertunerumik sulissutigineqassaaq, soorluttaaq Qussuup ilisarineqarnerulernissaa pillugu ataatsimoortumik takokqusaarnermi

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik pisortat pisiortarnerat

Pisortat niuerfinnut tunngaveqartumik pisiortarnerat sakkusaaq sakkortoq siunissaq ungasissaq isigalugu inuiaqatigiit piujuartitsinermik tunngaveqartumik atuinneranut tunisassiornerannullu aqqutissiuussissutissaqqissaq. Pisortat sinnerlugit pisariaqartinneqartunik pisiniartartut/pisiortartartut sakkusaaq ikorfartuinnermillu pitsaanerusunik pilersitsisoqartariaqarpoq, aammalu ineriartorteqqinneqartariaqarlutik naalagaaffimmi inatsisit aammalu EU inatsisiliat malillugit.

Nunat Avannaamioqatigiit sulissuti-
gissavaat

- pisortat piujuartitsinermik tunnga-
veqartumik pisiortortarnissaannut
annertuumik anguniagaqarnissaat
- piujuartitsinermik tunngaveqartumik
pisiortortarnissamut pitsaasunik
piumasaqaatinik atugassaqqissunik
ineriartortitsineq ikorfartorneqa-
ssaaq kaammattorneqarlunilu aam-
malu pilersuinerup aqqutaata aqun-
nissaanut atugassaqqissunik

**Aningaasanut inatsisitigoortumik
iliuserineqarsinnaasut aammalu
aningaasartuutit avataaniittut nunat
tamalaat akornanni ammaakkia-
tuinnarneri**

Aningaasanut inatsisitigoortumik
iliuserineqarsinnaasut atorlugit
pisisartut piserussusiat pisinia-
nerminni ileqquliussaat allanngor-
tinneqarsinnaavoq.

Nunat Avannaamioqatigiit sulissuti-
gissavaat

- aningaasanut inatsisitigoortumik
iliuserineqarsinnaasut suleqati-
giffiginerisa ingerlatinnarnissaat
aammalu aningaasartuutit avataa-
neersut tunisassiap akianut ilaasut
ilanngullugit eqqarsaatigineqartuar-
nissaat

Nerisassat

Inuit, uumasut avatangiisillu ataqqillugit
nerisassiat tunisassiarineqarsimasut
atornerisigut, Avannaamioqatigiit piu-
juartitsinermik tunngaveqartumik ineri-
artortitsinermut peqataasinnapput.
Avatangiisit eqqarsaatigalugit aammalu
eqqarsarluuqqissaarnissamik ilisarna-
siisarnikkut atuisut aqqutissiuunne-
qarsinnaapput.

Isumannaatsunik nerisaqarneq, peqqin-
nartunik nerisassaqarneq aammalu
timersorneq tamarmik inooriaatsimik
tunngaveqartumik nappaatinik annikil-
lisaataapput atuinnermut ileqquliussanik
aallaaveqartut, soorlu ingasattumik
pualasuunngortarneq, puallarpallaar-
tarneq taakkualu malitsigisaanik nap-
paateqalersarnerit.

Nunat Avannaamioqatigiit sulissuti-
gissavaat

- nerisassat isumannaatsuujuarni-
ssaasut, tunisassioriaatsit, siaruaasar-
nerit atuinerillu pitsaanerpaamii-
tinnegarnissaat taamaaliornikkut
nerisassanik igitsiinnartariaqar-
tarneq annikillisaarniarlugu
- avatangiisinut tunngatillugu,
inuiaqatigiit qanoq issusaannut
sunniutit pillugit, eqqarsaqqissaar-
neq pillugu, sapigaqartuunermullu

tunngatillugu nerisassat pilersinne-
qaqqaarfiannut tunngasunik ilisar-
naasiisarnarup qaffassarneqartuar-
nissaa

- tunisassiap piusinnaassusia tamak-
kerlugu sunniutigisinnaasai pillugit
paasisstissiiuarnikkut atuisut neri-
sasanik avatangiisinut innarliisin-
naassusiannik aammalu silap pissu-
saata allanngoriartorneranut annikil-
lisakkanik qinigaqartarnissaannik
kaammattuineq
- atuisut peqqinnartunik nerisaqar-
nerulernermik aammalu timersor-
nerulernermik ileqquliussinissaat
kaammattuutigalugu taamaaliorn-
nerullu nerisanut, inuussutissar-
taannut, eqaarsaarnannut aam-
malu peqqinnissaannut imminut
attuumassuteqarnerat pillugit
ilisimasaasa annertusartuarnissaat
kaammattuutigalugit

Sanaartorneq/illussaqaarneq

Illuliornerup sanaartornerullu avatan-
giisinut naleqqussarneqartuarnerata
ingerlatiinnarneqarnissaa kaammatt-
tuutigineqartuassaaq, taamaaliornikkut
avatangiisitigut iluaqutissiinerit sul-
i annertunerunissaat anguniarlugu.
Tamakkuninnga ingerlatsinermi aamma-
lu aserfallatsaalinermut nukissiuutinik
atuineq annertuumik annikillisinneqar-
sinnaavoq. Sanaartukkallu pitsaassu-
saat aammalu illup iluata silannaarissu-
siata ajorseriannginnissaa pingaarte-
qarluninarpog. Imermik pilersuineq,
imikoorutip aqunnera, nipiliornerup
annikitsuunissaa, isumalluutit nungu-
taaqqajaasut atugaanerisa annikil-
sartuarnissaat aammalu akoortissanik
annertuumik innarliisinnaasunik atui-
neq killilersorneqartuarnera tamarmik
isiginiarneqartuartaqarput.

Nunat Avannaamioqatigiit sulissuti-
gissavaat

- piujuartitsinermik tunngaveqartu-
mik sanaartoriaatsit peqataaffigine-
qassanerit, siullertut pingaartillugu
ilusilersuinerit ilusiinillu sanaartor-
nermut atorutunik nukissamillu atu-
ineq eqqarsaatigalugit
- nutaaliornernik aammalu ineriartor-
titsinermut aqqeeriaatsinik soorlu
“illunik kiassartariaqanngitsunik”,
illut oqorsarluakkat aammalu seque-
r-nup qaamarnganik kiassaasersukkat,
kiassaqqinnissaannut pisariaqarti-
tsinngitsunik kaammattuineq
- avatangiisinut teknologiimik ineriartor-
titsinermut aammalu avatangiisinik
ilisarnaasiisarneq/illuutillu avata-
ngiisinut nalunaqutserneqartar-
nerisa tapersersornissaat

4. Avannaamioqatigiit naalagaaffiat atugarissaartoq piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut sakkussaq

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq aammalu Avannaamioqatigiit atugarissaarnermik politikiat tasiortutut ingerlaqatigiipput. Pitsaasumik uumassuseqartumik avatangiiseqarneq innuttaasut peqqissusaanut qanorlu innerminnik misigineranut annertuumik sunniuteqarpoq. Inuiaqatigiit ataatsimoorusussiat, peqqissuuneq, inunnik isumaginninneq pitsaasoq aammalu avatangiisinik illersuineq tamarmik inuunerup pitsaassusianut isumannaatsuuneranullu sunniuteqarnerpaapput.

Naalagaaffik atugarissaarfusoq tamar-mi tunngaveqarpoq kinguaariit akornini "susassareqatigiinnermut isumaqatigiisumik", tassaniilluni tatigeqatigiinneq tamanit pingaarnepaaq: inuit suliffeqarnermikkut naammagisimaarlutik akileraartarnerat tatigilluinnaramikku kinguaariit tulluuttut aamma taamatorluinnaq iliorumaartut. Avannaamioqatigiit atugarissaarnermik aqqissuussinnaalersimapput atugarissaarnerup aningaasarsiornikkullu siuariartornerup ataatsimootinnerisigut. Nunat Avannaamioqatigiit iluatsisimapput qaffasissumik akissarsiaqarnerup, annikkikaluamik aningaasarsiornikkut siuariartuuarnermik, inuiaqatigiillu ataatsimootumik aningaasaqarnerata aalaakkaasuujuartinnerata aammalu inuuniarnikkut pitsaasumik atugassaqtartinneqarnerisa ataatsimootinnerisigut. Inuiaqatigiit iluatsisilluarsimasut aammalu assigiissaartumik atuarfeqarnerup naalagaaffeeqqani innuttaasut silatussiminnik atorluuannissaannut periarfississimavai.

4.1 . Unammilligassat

Inuiaqatigiit katitigaanerisa allanngornerat Avannaamioqatigiit naalagaaffianut atugarissaartumut unammisassaa-voq. Inuusuttuuneq sivisunerulerpoq, kingusinnerusukkullu ilaqutariilersarneq aammalu inunngortartut ikinnerulerput. Sulisinnaasullu inuiaqatigiit ukioqqortu-siartuunnartut ikorfartulerpaat. Utoqqali-sartunik aningaasartuutit qaffariartuin-narput. Annertuumik suliffissaqartitsi-neq inuiaqatigiinnilu sulisinnaasunik atorluaneq inuiaqatigiit katitigaaner-anut pingaaruteqariartortumik unammil-ligassaa-voq.

Naammassisaqarsinnaassuseq, pitsaassuseq aammalu eqaatsumik aaqqeeriaaseqarneq sulisitsisup sulisullu pisariaqartitaannik qulak-keerininnissaq ikorsissavaat. Suli-sinnaasullu avataanniittunik isuma-ginninnissamut iliuuserineqarsin-naasunik pigisaqarnissaq pingaar-uteqarpoq.

Immikkullu isumagisariaqartut peqqi-ssutsikkut atugaat assigiinnigissitaar-sinnaapput. Inuit akissarsiaqartuut aammalu ilinniarluarsimasut peqqin-nerusarput arnallu angutiniit ukioqqor-tunerulersarlutik. Ingassattumik puala-suunngortarneq, imigassamik ikiaroor-nartumillu atornerluinerit peqqissuuni-ssamut unammilligassat ilagilluinnar-paat. Suliffissaaleqineq peqqinninnerlu imminnut attuumassuteqarput, aamma-lu inuuneqqortussuseq inuiaqatigiinni immikkoorteqartut akornanni assigiin-gissitaartuuvuq aammalu nunap im-mikkoortuisa akornanni. Isumannaatsu-mik inuuniarnikkut avatangiiseqarnissaq peqqissumik inooriaaseqarnissamut kaammattutaasoq unammilligassan-ut ilaavortaaq.

Nunarsuarmioqataanerup ammaneru-jartornera inuiaqatigiit katitigaanerannik allannguivoq, taamaattumik inuiaqati-giinni immikkoortuutaarnerit kulturikkullu assigiinnigissitaartut akornanni sule-qatigiinnerup kaammattuutaajuarnissaa pingaaruteqarpoq. Nunarsuarmioqataa-nerup ammanerujartorneratattaq nunat tamalaat akornanni sulisorisinnaasat siaruarsimassusiannik allannguivortaaq, ilaatigut suliffissaqarfanni allaffinnilu suliffissat nunanut akissarsiakinneruffi-sunut nuuttarmata. Nalinginnaasumik suliffissuqarfanni soorlu nunalerinermi orpippassualerinermilu suliffissat aam-ma ikiliartorput. Inuiaqatigiit kiffartuu-ssinernut qaammaasaqassutsimullu ikaarsaariartornerat atorfinnik nutaanik pilersitsiviusoq aammalu inuuneq naal-lugu ilinniartariaqalernermik pisariaqar-titsilersoq inuunermi sulisartuunerup allanngornerata kingunerisaanik piareer-sartariaqalerneq unammilligassat ilagilerpaat.

Sulisinnaassuseqarnerup aammalu nutaaliorusussuseqarnermik anersaaqar-nerup ineriartortittuarnissaa pingaar-

teqarpoq tamannalu aningaasarsiorne-rup siuariartorneranut, suliffissaqar-titsinermut aammalu atugarissaaner-mut aningaasalersueqataannissamut qulakkeersimanissaanut aqutissaa-voq. Sulinermilu atugassarititaasut pitsaasuunera naammassisaqarsinnaa-ssusermut pitsanngorsaataavoq unam-millersinnassusermullu iluaqutaalluni.

Pitsaasumik aningaasarsiornikkut inuuniarnikkullu ineriartortoqarluartoq taamaattoq Nunani Avannaamioqatigiini aamma piitsuunerusoqarpoq. Nunasisut, sivisuumik suliffissaqanngitsut, inuillu sivisuumik nappaammik atugaqartut, innarluutillit aammalu angajoqqaat kisermaat annertunerpaamik atugarliu-leriaannaapput. Tamakkunanilu ingam-mik meeqqat sanngiinnerpaajupput.

Inuuniarnikkut nakkaattoornissamut piitsuussuseq kisimi peqqutaanngilaq, toqqissisimananngitsumillu inuunermi avatangiiseqarneq, assartuussinernut imaluunniit atugassarititaasunik tunisa-ssianillu atuisinnaannginneq aamma ajornartorsilersitsisinnaapput. Inuiaqa-tigiit qaammaasaqarfiusut peqataani-ssamut periarfissiinnaapput, kisiannili aamma innuttaaqataasut ilaannik paasissutissanik teknologimut atuisin-naanngitsunut atuinissamulluunniit piginnaaneqanngitsunut nakkaattoor-titseriaannaasarput.

Nunanullu Avannaamioqatigiinnut aammalu Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivinit nunarsuup immikkoortuani avannarlerni piujuar-titsinermik ineriartortitsinermut taper-sersuiffiusuni suleqatigiinnissaq pi-ngaaruteqarpoq, soorlu Naalagaaffiit Baltiskiusut Siunnersuisooqatigiivini, Issittumi Siunnersuisooqatigiinni, Barentsip Imartaanut Siunnersuisooqa-tigiiffianni aammalu Avannaani Peqqi-ssuunissamik Naammaginnartumillu Inuuneqarnissamik Suleqatigiiffimmi.

4.2. 2020-mut tunngaviusumik anguniakkat

Nunat Avannaamioqatigiit sumiiffimmi Avannaamioqatigiinni piujuartitsinermik ineriartorneq nukittorsartuarniarpaat, tamannalu tunngaveqartinneqassaaq inuiaqatigiit naammaginnartumik inuu-

neqarnissaannik, peqqissuunissamik tapersersuiuarnermik, imminut susa-sareqatigiinnermik, inuiaqatigiussu-sermik tamanit peqataaffigineqartumik, suliffissaqartitsinikkut periarfissagi-ssaartumik aammalu suliffeqarluni inuuneqarnissamik ineriartortitsiffiusu-mik. Tamatumalu ilutigisaanik, Avannaa-mioqatigiit atugarissaartumik aaqi-ssuussaanerit ineriartorteqqinne-qassaaq taamaaliornikkut inuiaqatigiit katitigaanerisa allanngorneranut iliuu-seqarsinnaassuseqartumik aammalu nunarsuarmioqataanerup ammanerujar-tornerata kingunerisaanik periarfissanut nutaanut pilersunut iluaqutissiisumik.

4.3. 2009-miit 2012-imut pingaarnertutit

Peqqissutsimik siuarsaaneq

Inuiaqatigiit peqqissusaat aammalu naammagisimaartumik inuuneqarnerat nunat tamalaat akornanni unammiller-sinnaassuseqarnermut tunngaviliisupput. Pitsaasunik nerisaqarnissaaq, eqaarsaartuarneq, inuunermi minguitsu-mik avatangiiseqarneq aammalu silami uummaarissumik inuuneqarneq peqqi-ssumik inuuneqarnermut naammagisi-maarnermullu tunngaviupput. Eqqumiit-suliorneq kulturikullu susassaarneq inuit peqqissusaannut aammalu sulisin-naassusiannut iluaqutissiisinaapput. Nalinginnaanerpaamik avatangiisinut aallaaveqartumik nappaatit erngup nerisallu mingutsinneqarnerannit pisuupput anersaartornermillu nappaatit illup iluani silamilu mingutsitsinernit aallaaveqartarlutik. Pinaveersaartitsiner-millu suliaqarnerup pitsanngorsarni-ssaanut nutaanik aaqiissutaasin-naasunik nassaarsiortuarnissaaq pisariaqarpoq.

Nunani Avannaamioqatigiinni uummaa-rissunik, isumannaatsunik aammalu minguitsunik avatangiiseqarnissaaq suliniutigineqarpoq. Tamatumanilu anguniarneqarpoq inuiaqatigiit peq-qissutsikkut assigiinnigissitaarnerisa naligiinnerulernissaa, inooiaatsimik

aallaaveqartumik nappaateqarnerup pinaveersimatinnissaa aammalu tupa-tornerup, imigassamik ikiaaroornartumil-lu atornerluinerit annikillissinnissaa. Inunnik isumaginninnikkut peqqissutsi-millu kiffartuussinerit qulakkeersima-nissaa aammalu kulturikkut suliat tapersersortuarnissaa.

Nunat Avannaamioqatigiit

- uumasut inuillu akornanni nappaatit tuniluuttut akiorneqarneranni sule-qatigiissapput, nerisassat isuman-naatsuunissaa qulakkeersimane-qassapput aammalu silap pissusaata allanngoriartornerata kingunerisaa-nik peqqissutsimik akornusiisinnaa-nera annikillissassavaat
- piginnaasaqassuseq aammalu isumalluutit pitsaanerumik atuinnissaa siuarsassavaat, soorlu qaqutigoortumik nappaateqarneq aammalu innarluteqarneq eqqarsaatigalugu.

Inuunermi sulisinnaassusermik ineri-artortitineq aammalu uummaarissumik sulisoqarnermi politikeqarneq

Avannaamioqatigiinni naalagaaffik atugarissaarfiusoq sulinermik tunnga-veqarpoq. Inuiaqatigiit katitigaanerata ineriartornera isumaqarpoq inuiaqati-giinni sulisinnaassuseqartut annertussu-saata tatisimaneqarnera qaffariartortoq. Sulisinnaasut ilinniarsimasut inunnik isumaginninnikkut aammalu peqqinnissakkut kiffartuunneqarnerisa qulakkeersimaneqarnissaa pisariaqar-poq. Sulisinnaassusillit piareersimasu-ssat katersornissaa pillugu, nakkaat-toortoqarsinnaanerup pinaveersimatin-nissaa aammalu sanngiinnerusut sulisinnaassusillinnut akuutinneqa-lernissaa pillugit periusissianik ineriartortitsinissaaq pisariaqarlunnarpoq. Tamatumunngattaq sulisinnaasunik nuttarsinnaasunik peqarnissaaq, sulisin-naasut akornanni assigiinnigissitaarnerit akiornissaaq, killeqarfiillu pitarlugit kiffaanngissuseqartumik nuttarsinnaa-neq ilaapput.

Inuunermi sulisinnaassutsip ineriartor-tinneqarnerani sulisut suliffimminni naammagisimaarnissaa aammalu suliffeqarluni ilaqutaqarlunilu inuunerup periarfissaqartuarnissaa pitsanngorsarneqassaaq. Inuunermi sulineq ineriartortinneqartariaqarpoq sapinngisamik amerlasuut sivisunerpaa-mik peqataasinnaanissaaq periarfissil-lugu. Ilinniartitaanermi politikki inuuneq naallugu ilinniarnissamik aammalu utoqqalineri susassaqartuarnissamik tunngaveqartariaqarpoq. Tamannalu aqutitigalugu atugarissaartuarnissamik aningaasarsiornikkut tunngaviusoq tapersersorneqassaaq.

Nunat Avannaamioqatigiit sapinngisa-mik sulisinnaassuseqartut amerlaner-paartaat katiterlugit piareersimaler-nissaaq aamma sulissutigissavaat. Nunarsuup immikkoortuinut allanut sanilliullugu Nunani Avannaamioqati-giini inuiaqatigiit arnartaat amerlanerit sulisartoqarnermi peqataapput. Inuu-nermi sulisinnaassutsip pilerinartu-nissaa aammalu orniginartuunissaa pisariaqartumik nukittorsarneqarta-riaqarpoq, inuunermilu sulisinnaassuse-qarneq ineriartortinneqartuartaqarpoq sivisunerumik ingerlaavartumillu atugassaqarnissaaq periarfissinneratigut. Taamaaliornarluni nunanit allaneersunik sulissussarsiortariaqalernermik kingune-qassaaq, inuuneq naallugu ilinniartuusi-mik aammalu sulineri avatangiisinik atugarissaarnermik naammassisaqar-sinnaassutsimillu nukittorsataasumik kaammattuutaasumik aammalu sanngii-tsunik akuutitsinermik. Akileraartarne-rup aammalu inunnik isumaginninnermi aaqiissuussinerup nutarternissaa pisa-riaqarpoq suliffeqarnerup imminut aki-lersinnaassuseqarneranik aammalu su-liffeqaatigaluni ilaqutariittut inuuni-ssamik periarfissiisumik.

Nunat Avannaamioqatigiit

- Nunarsuup immikkoortua Avannaamioqatigiit sulisoqarnikkut pilerinar-tutut ineriartorteqqissavaat suiaa-ssutsit naligiinnerannik annertuumik periarfissiisumik
- inuit kiffaanngissuseqartumik nut-tarsinnaanerannik pisinnaatitaaffim-mik nukittorsaaassapput aammalu killeqarfiit pitarlugit Nunarsuup immikkoortuani Avannaamioqati-giinni kiffaanngissuseqartumik nuttarsinnaanerannut aporfinnik piiaassallutik
- angajoqqaanngornermik, napparsi-malernermik, suliffissaaleqilerner-mik, sulisinnaajunnaarnermik aam-malu utoqqalineri peqquteqartu-mik aningaasatigut ikiorserneqarta-riaqalernermut periarfissanik ilisima-saqassuseq qaffassassavaat

- Avannaani Peqqissuunissamik Naammaginnartumillu Inuuneqarnissamik Suleqatigiiffimmi uummaarissumik peqataassapput

Inunnik isumaginninnikkut susassareqatigiinnerup siuarsarnissaa

Avannaamioqatigiit inuiaqatigiittut atugarissaartuunerannut tunngaviit pingaarnersaraat inuttut ataqqinninneq. Naligiissitaanerlu matumani aamma pingaaruteqarpoq. Naak Nunat Avannaamioqatigiit pineqartuni siuarsimanagerat misissuinerit takutinneqareeraluartoq taamaattoq sulii pineqartuni suliaassarpoq annertuunik.

Piujartitsinermik tunngaveqartumik inuiaqatigiinnik pilersaarusiorneq, illoqarfiit pilersaarusiorneqarnerat ilanngullugu, angallannikkut pilersaarusiornertit aammalu sanaartornermi assigiissaartumik piumasaqaatitaqarnerit tamarmik ataatsimoorusussuseqarnermut kaammattuutaapput. Kikkut tamarmik inuiaqatigiinnut akuunissaat periarfissaqartinneqartariaqarpoq. “Tamanut naleqquttumik ilusilersuineq” tunisassianik kiffartuussinernillu ilusilersuinermit tunngaviumik maligassaasariaqarpoq.

Nunat Avannaamioqatigiit innuttaasut assigiinngitsut pisariaqartitaannik aammalu kulturikkut assigiinngitsunik tunuliaqartut susassareqatigiinnissaannik kaammattuinermit suliaqarput, aammalu inunnik isumaginninnermi suaassutsimillu naligiissitsinermik kaammattuisuupput, soorluttaaq peqataatitsinissamik kaammattuisuullutik. Pinaveersaartitsinermik iliuuserineqarsinnaasut atulersinneqartuartaqarput innuttaasut sanngiinnerusut ataasiakkaat, ingammik meeqqat inuusuttullu tapersorneqarnissamik aammalu insertaqarnissamik pisariaqartitsileraangata. Inuunermilu atugassarititaasut piitsut akornanni atuuttut pitsanngorsartariaqarput.

Inunnik niuerneq, atortittartoqarneq, ataqqinaammik inuarterinninnerit aammalu niviarsiaqqat kinguaassiutaannik ilanngaasarnertit Nunani Avannaamioqatigiinni annertusisimavoq. Nunat Avannaamioqatigiit akornanni matumani pineqartumi iliuuseqarnissamut ataqatigiissarinerup annertusineqarnissaa pisariaqarpoq.

Nunat Avannaamioqatigiit

- Nunarsuup immikkoortuani Avannaamioqatigiinni “tamanut inuiaqatigiit” piviusunngortissavaat, innuttaassuseqartut tamarmik assigiimmik peqataanissamut periarfi-

ssillugit, assersuutigalugu ilisimasaqassutsimik qaffassaaneq aammalu kikkunntut tamanut paasisutissanik siaruartuinikkut

- atortunik pisariitsumik atorineqarsinnaasunik ineriartortitsineq siuarsassavaat, “tamanut ilusilersuinermit” tunngaviumut malillugit
- nunani tamalaani suleqatiginnissapput inunnik niuerneq, atortittartoqarneq aammalu niviarsiaqqat kinguaassiutaannik ilanngaasarnertit akiorniarlugit

5 Ilinniartitaaneq aamma ilisimatusarneq, inuiaqatigiit peqataatinneqarnerat sumiiffinnilu najugaqarfiusuni piujuartitsineq pillugu periusissiaqarneq

Qaffasissumik ilisimasaqassuseq, naligiimmik ilinniartitaanikkut innuttaasut tamarmik periarfissaqarnerat aammalu pisinnaasaannik piviusunngortitsinissamut periarfissaqartitsineq Avannaamioqatigiit unammillersinnaassusiannut tunngaviupput, aammalu immikkoortumi Avannaamioqatigiinni nunani tamalaani ingerlatseqatigiiffiit iluatsittumik ingerlaaseqarnerannut toqqammaviulluinnarput. Ilisimasaqassutsip pitsanngorsartuarnera aammalu ilinniartitaaneq, eqaatsumik qulakkeerrinniffiusumillu attaveqarnerit, innuttaasut aammalu pisortat ingerlatsiviinik tatiginassuseq - tamarmik aningaasarsiornikkut soqutiginaatilimmik sumiiffimmik pilersitseqataapput.

Nunat Avannaamioqatigiit sumiiffinni piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut periusissianik suliaqarnermi siuuttuunerpaajupput, tassaasumik Sumiiffimmi Agenda 21. Suliaq ingerlanneqarpoq sumiiffinni ataasiakkaani susassaqaartut oqartussaasut nuna tamakkerlugu oqartussasunit tapersorsorneqarlutik aammalu nuna tamakkerlugu soqutigisaqaqatigiiffinnik sumiiffinni ataasiakkaani oqartussaasunit peqataaffineqartunit tapersorsorneqartumik. Kommunit angisuut siuttui Danmarkimi, Finlandimi, Islandimi, Norgemi, Sverigemilu sumiiffinni ataasiakkaani piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut periusissianik akuersereerput. Danmarkilu nunani kisiartaavoq sumiiffinni ataasiakkaani piujuartitsinermik tunngaveqartumik periusissianik nuna tamakkerlugu inatsisiliornermut ilaatinneqartussanik piumasaqaateqartoq. Ålandimilu kommuneqarfiit tamarmik toqqaannartumik Sumiiffik Agenda 21-mik ingerlataqarnermi peqataapput. Savalimmiut nuna tamakkerlugu Sumiiffik Agenda 21-mik nuna tamakkerlugu allaffimmik pilersitsisimapput.

5.1. Unammilligassat

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu ilinniartitaanerup ilisimasaqarnerulernissaq siunertaraa, piginnaasaqarnerulernissaq, piujuartitsinermik tunngaveqartumik inooriaaseqarnissamik takorluugaqarneq aammalu immikkut piginnaane-

qarneq, aammalu innuttasut pisariaqartumik allannguisariaqarnermik paasisaqalersillugit. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik siunissamik sanarfissagaanni allannguissamik pisariaqartitsinermik takorluuinissaq pisariaqarpoq, naalagaaffikkaartumik aammalu nunarsuaq tamakkerlugu akisussassuseqarneq aammalu naligiinneq, pigissaarnermi pissarsianit aveqatigiinneq aammalu illua'tungeriittut soqutigisat assigiinngitsut pillugit imminut isumakkeerrinnissinnaassuseqarneq.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu ilinniartitaanerup nunat ataasiakkaarlutik kulturiannik aallaaveqartumik siunnerfeqassaaq, sumiiffimmi inuuniarnikkut, aningaasarsiornikkut aammalu avatangiisitigut atugassarititaasut ilanngullugit. Tamanna ilutigalugu nunarsuaq tamakkerlugu attuumassuteqarnera aamma eqqaassallugu pingaartuuvooq.

2005-2014 ukiut qulit Naalagaaffiit Peqatigiinniit toqqarneqarsimapput piujuartitsineq pillugu ilinniarfiussasutut, tamatumani siunertarineqarluni piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq ilinniartitaanermut tamakkiisumik ilanngunneqassasooq naalagaaffinni tamaginni nunarsuaq tamakkerlugu. UNESCO toqqarneqarsimavoq tamatumunnga siuuttoqqullugu. EU-p Kommissioniata ilaasortami nunat ataasiakkaat ukiut qulit ingerlaneranni naalagaaffikkaartumik iliuuseqarnissamik pilersarusianik ineriartortitsinermik suliniuteqarnissaat piumasarisimavaa, aammalu nunat UNECE-p periusissiaa malillugu piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu ilinniartitaanerup piviusunngortinnissaa qulakkeeqqullugu.

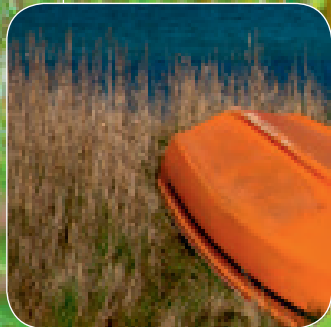
Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitoqassappat ilisimatusarnerit aammalu ineriartortitsinermik avatangiisatigiit Nunarsuup isumalluutaanik atuinnermut immikkorluinnaq isiginiartariaqartumik ajornartorsiutit pinasuarumik saqqummiunneqartarnissaannik piareersimajuartariaqarput tamannalu pingaartutut piumasaqaataalluinnarpoq. Ilisimasaqassuseq aammalu teknologinik nutaanik peqarneq atorlugit piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartor-

titsinermut unammilligassanut aqqiisutaasinnaasunik nassaarnissamut pingaaruteqartuupput, ingammik ajornartorsiutit avatangiisinut, silap pissusaanut, nukissiuuteqarnermut aammalu Issittumut tunngatillugu.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermi pisariaqarluninarpooq innuttaaqataasut aammalu ingerlatsiviit ineriartornermut ikorfartuiniarlutik qini-gaqartarnissaat. Tamannalu anguneqassappat ilinniartitaaneq aammalu paasisuttissineq pisariaqarpoq. Avatangiisit pineqartillugit paasisuttissanik pissarsinissamut pisinnaatitaaffiup qulakkeerneqarnissaa pingaaruteqarluninarpooq, innuttaasut avatangiisitigut pilersarusiornerni siusissukkut peqataatinneqartarnissaat pisariaqarpoq aammalu oqartussaasut aalajangigaannut maalaaruteqarsinnaanerit pisinnaatitaaffiusariaqarluni. Apeqqutit paasisuttissinneqarnissamut attuumassuteqartut, innuttaasut aalajangiiniartarnerni peqataatinneqartarnissaannut tunngasut aammalu avatangiisit pillugit inatsisitigut illersugaasumik sinniisoqarsinnaatitaaneq tamarmik aqunneqarput Árhusmi Isumaqaatigiisummi, taannalu Danmarkimit, Finlandimit, Norgemit aammalu Sverigemit akuerisaavoq.

Paasisuttissat tamarmik misissuinnerit inerneqartumik qularnaatsunik tunngaveqartariaqarput, pineqartunullu attuumassuteqartut pisariaqartitaannut naleqqussarsimasariaqarlutik imaallaanarluni pissarsiarineqarsinnaasariaqarlutik. Paasisuttissianissamik suliaqarnermi pineqartunut attuumassuteqartut tassaasariaqarput Nunani Avannaamioqatigiinni innuttaasut, ingammik meeqqat inuuuttullu. Paasisuttissallu pillugit suleqatigiinermi soqutigisaqaqatigiiffiit aamma ilaatinneqartariaqarput.

Sumiiffimmilu piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinissamut susassaqaarfiit pitarlugit periusissiaqarnissaq, soorlu Agenda 21-mik, aammalu annertuunik takorluugaqarnissaq pingaaruteqarluninartuupput. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu suliniuteqarnermi nunani allani ilisimasaqassusemisk siuarsaanissaq pingaaruteqarportaaq Naalagaaffiit Peqatigiit Piujuarti-

tsinermik tunngaveqartumik
Ineriartortitsinermut Kommissionia
ilanngullugu.

Suiaassutsit naligiissitaanerit, ani-
ngaasarsiornermi peqataanerit aammalu
politikikkut aalajangersaasarnerni
peqataasarnernit piujuartitsinermik
tunngaveqartumik ineriartortitsinermut
tamarmik piumasaqaataapput, aammalu
Agenda 21-mut tunngatillugu. Avanna-
mioqatigiit statsministeriisa nunap
inoqqaavisa piujuartitsinermik tunnga-
veqartumik ineriartortitsinermut soqu-
tigisaasa siuarsarneqarnissaat naqissu-
sereerpaat. Nunarsuup immikkoortuini
suleqatigiiffiit soorlu Issittumi Siunnersui-
sooqatigiit, Barentsimi Siunnersui-
sooqatigiit, Baltikumip imartaani Siun-
nersuisooqatigiit aammalu Nord
Kalottenmi Siunnersuisooqatigiit
tamarmik Agenda 21-mik suliaqarnermi
pingaaruteqartumik inissisimasuupput.

5.2. 2020-mut tunngaviusumik anguniakkat

Nunat Avannaamioqatigiit piujuarti-
tsinermik tunngaveqartumik ineri-
artortitsineq pillugu ilisimasaqassuseq
pillugu suliniarput soorlu meeqqat atu-
arfianni, inuusuttut ilinniarsiini, inersi-
masunik atuartsinermi aammalu ilin-
niarfinni ingerlariaqqiffiusuni atuarti-
sissutitut ilinniutitulluunniit malerua-
gassatullu ilaalermissaat ilanngullugit.
Avannaamioqatigiinni ilinniartitaanik-
kut, ilisimatusarnikkut aammalu ineri-
saanernik suliniuteqarnikkut piujuarti-
tsinermik tunngaveqartumik ineriartorti-
tsineq tapersersorneqassaaq teknologii-
mut aammalu ilisimasaqassusermut
peqataanikkut. Nunani Avannaamioqati-
giinni innuttaasut piujuartitsinermik
tunngaveqartumik ineriartortitsinermi
sulinermut toqqaannartumik akuussap-
put aammalu tamarmik ilisimasariaqar-
paat suna pineqarnersoq. Avannaami-
oqatigiit kommuunii tamarmik Álborgimi
pisussaaffinnut tunuliaqutaasariaqarput
illoqarfiit piujuartitsinermik tunngave-
qartumik ineriartortinneqarneranni,
imaluunniit piujuartitsinermik tunnga-
veqartumik ineriartortitsinermut periu-
sissianik ineriartortitsinernut aammalu
akuersissuteqarnermut.

5.3. 2009-mit 2012-mut pingaarnerutitat

**Piujuartitsinermik tunngaveqartumik
ineriartortitsinermut ilinniartitaanerit
aammalu ilisimatusarnerit soqutiginaatillit**
Nunat Avannaamioqatigiit piujuartitsi-
nermik tunngaveqartumik ineriartortitsi-
nermut ilinniartitaanerup pingaaruteqa-
ssusia naqissuserusuppaat.
Suleqatigiinnerit paasisutissanik, mi-

silittakkanik aammalu ilisimasaqassu-
tsinik paarlaasseqatigiinnissanut sam-
miveqartumik siunnerfeqartariaqarput
naalagaaffiit killeqarfii pitarlugit, aam-
malu suliniutinik allanik aallartitsiner-
nut ikorfartuinernullu, ingammik Na-
lagaaffiit Peqatigiit piujuartitsinermik
tunngaveqartumik ineriartortitsinermut
ukiuni qulini 2005-2014-imut ilinniarti-
taanerup ingerlanneqarnissaa eqqarsaa-
tigalugu.

NordForsk, Nunani Avannarlerni
Ministerit Siunnersuisooqatigiivinit
aqunneqartoq, ilisimatusarnerit pillu-
git aammalu ilisimatusartut immikkoor-
tortami Avannaamioqatigiinni sungiu-
sarneranni suleqatigiinnermut akisu-
ssaapput, soorluttaaq aamma immik-
koortumi Avannaamioqatigiinni pine-
qartunut tunngatillugu Baltikumimi
Naalagaaffinnik aammalu Ruslandip
Kitaanut tunngatillugu suleqateqarnerni
taamaatut inissisimasut. Piujuartitsineq
tunngavigalugu ineriartortitsineq
Avannaamioqatigiit ingerlatsiviisa
programiisalu suleqatigiinnerisigut
kaammattuutigineqassaaq soorlu
assersuutigalugu, NordForsk,
Avannaamioqatigiit Qitiusumik
Inerisaaviannit (NIC), Avannaamioqatigiit
Nukissiuutit pillugit Ilisimatusarfianni
(NEF) aammalu Nordplus programit
akornanni.

Piujuartitsinermik tunngaveqartumik
ineriartortitsineq pillugu politikimi
inerisaajuarnissap qulakkeersimanissaa
pingaaruteqarpoq, soorlu programmit
aammalu attaveqatigiittarnerit atorlugit
pisortat susassaarfiisa akornanni sule-
qatigiinnikkut, ilisimatusartut akornan-
ni, innuttaasut aammalu niuernermik
ingerlataqartut akornanni. Piujuarti-
tsinermik tunngaveqartumik ineriartor-
titsinermi piumasaqaatit pilersinneqa-
ssapput ilisimatusartut assigiinngissi-
taartunik sungiusarnerisigut aammalu
ilisimatusarnerit ineriartortitsinerillu
aqqutigalugit. Ilinniartitaanermik
ingerlataqartut, inuunnaat soqutigisa-
qaqatigiiffii aammalu tusagassiiviit
tamarmik pingaaruteqartumik sulia-
ssaqarput.

Nunat Avannaamioqatigiit

- ilinniartitaaneq, paasisutissanik
siaruaneq aammalu piujuartitsiner-
mik tunngaveqartumik ineriartortit-
sineq pillugu misilittakkanik
paaseqatigiinnerit kaammattu-
tigissavaat programmit allallu sak-
kugineqarsinnaasut pioreersut
atorlugit
- Naalagaaffiit Peqatigiit ukiuni qulini
2005-2014-imut piujuartitsineq
pillugu ilinniartitaanermik ukiori-
titaasunut siuuttuussapput

- piujuartitsinermik tunngaveqartumik
ineriartortitsinermut soqutiginaa-
teqartunik ineriartortitsinermik ili-
uuseqarnerit aammalu ilisimatusar-
nermi programmit pilersinneqarsin-
nasut qulaajassavaat, kaammattuuti-
gissavaat aammalu inerisassavaat
- piujuartitsinermik tunngaveqartumik
ineriartortitsineq pillugu ilisimatu-
sarnikkut suleqatigiissapput aam-
malu ilinniartitaanermik kaammatt-
tuissapput, taamatullu silap pissu-
saanut ingammik Issittoq eqqarsaa-
tigalugu kaammattuissallutik
- ilinniartitaanermi ilisimatusarner-
milu ingerlatat silap pissusaanut
tunngatillugu nunat tamalaat akor-
nanni isumaqatiginninniarnernut
attuumassuteqartunik ataatsimoor-
tillugit iliuuserineqarsinnaasut iluini
kaammattuissapput

Annertusamik paasisutissinermik sulineq

Nunat Avannaamioqatigiit

- Nunani Avannarlerni Ministerit
Siunnersuisooqatigiiffianni paasi-
sutissinermut ingerlatsisarfiia
atorlugu piujuartitsinermik tunnga-
veqartumik ineriartortitsinermut
attuumassuteqartunik paasisuti-
ssiissapput, aammalu paasisutissat
sukumiisumik ilisimatuussutsikkut
paasineqartumik qularnaatsunik
tunngaveqassallutik, pineqartunut
tunngatillugu attuumassuteqartunut
naleqqussagaassallutik aammalu
pissarsiariuminartuussaallutik
- Avannaamioqatigiinni tusagassiorfiit
paasisutissinernut atussavaat
innuttaasunut immikkoortumi
Avannaamioqatigiinni tamanut
apuuttussanngorlugit

Avannaamioqatigiinni sumiiffinni oqartussaasut sumiiffinni piujuartitsinermut tunngatillugu periusissiat pillugit suleqatigiinnerat

Nunat Avannaamioqatigiit

- naalagaaffiit killeqarfii pitarlugit
aammalu inuunnaat soqutigisa-
qaqatigiiffiisa akornanni suleqati-
giinnermi aamma Agenda 21-mut
tunngatillugu piujuartitsinermut
periusissiat pillugit sumiiffinnik
oqartussaasut akornanni nukit-
tuumik suleqatigiinnermut peqa-
taassapput
- inoqarfiit inukitsut aammalu Issit-
tumi sumiiffinni oqartussaasut
immikkorluinnaq isiginiarneqar-
nissaat qulakkiissavaat, ingammik
immikkorluinnaq ajornartorsiute-
qarnerat aammalu aningaasarsior-
nikkut killilimmik periarfissaqarnerat
eqqarsaatigalugit

6. Piviusunnngortitsineq malitseqartitsinerlu

6.1. Naalagaaffikkaartumik piviusunnngortitsineq

Avannaamioqatigiinni piujuartitsineq tunngavigalugu ineriartortitsinerlut periusissiaani pingaartumik Nunat Avannaamioqatigiit aammalu nunat namminersornerulersimasut akornanni suleqatigiinnikkut nalitunerulersitsinissaq siunertarineqarpoq. Taamaattumik periusissiaq nunat ataasiakkaarlutik naalagaaffikkaartumik periusissiaannut piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerannut ilapittuutaassaaq. Avannaamioqatigiit periusissiaanni anguniakkat piviusunnngortinneqarnissaat qulakkeerniarlugu naalagaaffikkaartumik iliuuserineqartut pisariaqarput, Avannaamioqatigiit aammalu naalagaaffiit akornanni piviusunnngortitsinerannik sunneeqatigiiffiusumik pilersitsiviusalluni aammalu Avannaamioqatigiit akornanni suleqatigiinnerup iluatsittumik qulakkeersimanissaanut. Anguniakkat pingaartitallu periusissiami anguniarneqartut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffianni piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut suleqatigiinnissamik sinaakkutissatut inissisimapput.

6.2. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffianni Avannaamioqatigiit suleqatigiinnerat aammalu malitseqartitsinerat

Avannaamioqatigiit Siunnersuisooqatigiiffiat
Periusissiaq Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiannit siunnersuutitut Avannaamioqatigiit Siunnersuisooqatigiiffiannut ingerlatineqassaaq inaarutaasumik akuersissutigineqannginnerani oqaaseqarfigineqartussanngorlugu. Periusissiaq Avannaamioqatigiit Siunnersuisooqatigiiffianni piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut tunngatillugu oqaloqatigiinnissamat atorluarneqarsinnaavoq.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiat
Periusissiaq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata missingersersuusiornissaannut aammalu siunissamat ungasinnerusumut

piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut suliaqarneranni 2020-p tungaanut atorneqassaaq, taamatuttaaq piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut suliaqarnermi 2012-ip naanissaata tungaanut atorneqassalluni.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffia periusissiaq piviusunnngortinnissaa aammalu aningaasalersornissaa akisussaaffigaat malitseqartitsinissaq Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiannit akisussaaffigineqartumik. Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata paasisutissinissaq, nalunaaruteqartarnissaq, nalilersuisarnissaq aammalu periusissiaq nutartertarnissaa akisussaaffigaattaaq.

Periusissiaq piviusunnngortinneqassaaq aammalu malitseqartinneqarluni Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata ataani akisussaaffigineqartumik matuma kinguliini nassuiaatigineqartutut.

Avannaamioqatigiinni statsministerit
Piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut periusissiat siulii marluk statsministerit 1998-imi nalunaarutaannik tunngaveqarput. Statsministerit aammalu politikkikkut siuuttut pingasut nunanit namminersornerulersuneersut piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsineq pillugu nalunaarut akuersissutigaaq Helsinkimi 28. oktober 2008-mi.

Nalunaarut periusissiaq matuma aallaqqaataani naqqeqqineqarpoq. Piviusunnngortitsineq aammalu malitseqartitsineq pillugu nalunaarusiaq, naliliineq aammalu piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut periusissiaq nutarterneqarnera statsministerinut aammalu politikkikkut siuuttunut nunanit namminersornerulersimasuneersunut nassinneqassaaq 2012-imi.

Nunani Avannarlerni Ministerit Suleqatigiinnermi Siunnersuisooqatigiivi
Nunani Avannarlerni Ministerit Suleqatigiinnermi Siunnersuisooqatigiivi (MR-SAM) Nunani Avannarlerni

Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa susassaqrarfiit pitarlugit periusissiaata piviusunnngortinnissaanut ataqatigiissaarinerlut akisussaapput. Nunani Avannaamioqatigiinni Suleqatigiinnermi Atorfilikkaat Ataatsimiitsitaliaat (NSK) MR-SAM-ip sulineru tapersersugaraa. Sulineq makkuninnga ilaqarpoq:

1. pilersaarsiorneq, missingersersuusiornaq aammalu nalunaarusiorneq,
2. aalajangersaanerit aningaasaliissutiniq atuinerlut tunngassuteqartut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata missingersersuusianni immikkoortinneqarsimasut periusissiaq piviusunnngortinneqarnissaanut siuarsaanelerlut atugassat,
3. susassaqrarfiit pitarlugit apeqquutitut tunngasut,
4. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata tamakkiisumik aningaasaliissutiniq piujuartumik atorneqarnerannik qulakkeernissimaneq,
5. aammalu naliliinerit periusissiamillu nutarterinerit.

Ministerit Siunnersuisooqatigiivi
Piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsineq susassaqrartut pitarlugit imaqrarpoq pinngortitap pissuseqatigiinneranut, aningaasarsiornerlut aammalu inuiaqatigiinnut tunngasunik. Periusissiaq iluatsittumik piviusunnngortinneqassappat taava ministerit siunnersuisooqatigiivi assigiinngitsut aammalu susassaqrartut akuusut tamarmik periusissiaq piviusunnngortinnissaanut tamakkiisumik peqataanissamat akisussaapput aammalu anguniarneqartunut pingaarnerutitanullu akisussaallutik, kii-salu piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut suliaq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa nalinginnaasumik suliaannut ilanngunneqarnissaa akisussaaffigaat.

Piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut periusissiaq susassaqrartut pitarlugit piujuartitsinerlut tunngaveqartumik ineriartortitsinerlut sinaakkusiatut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiannit aammalu susassaqrartut attuumassuteqartut atorneqassaaq.

Ministerit siunnersuisooqatigiivisa susassaqrfigisamik iluanni, pingaarnerutitat aammalu anguniakkat naammaginnartumik pissusissamisoorumillu naammassineqarnissaannik sulinerminni qulakkeersimasussaavaat. Sulinerit nammineerlutik aaqqissuutissavaat, susassaqtartut allanut ataqatigiissaarlugu, periusissiaq piviusunngortissavaat, piviusunngortitsiniarnermi siuariarnermik nalunaarsuissallutik aammalu nalunaarsuornerit nalilersuinerillu piviusunngortinnissaat peqataaffigissallugu.

Periusissiaq susassaqrfinnut naleqquttunut aammalu susassaqrfinnut naleqquttunut programminut malitseqartitsinerit sanilliunneqartassaaq imaluunniit susassaqtartut suliaannik nakkutilliinerit aqutugalugit. Susassaqtartut programmi pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartortitsinermit periusissiami tigussaasumik naleqquttumillu anguniagartaqassapput pingaarnerutitaqarlutillu, taamaaliornikkut pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartortitsinermit suliaq susassaqtartut nalinginnaasumik suliaannut ilannguneqarnissaa qulakkeerneqassammat.

Missingersersuusiata isumalluutillu
Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata periusissiamik suliaqalernerani aningaasalersorneqassaaq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffianut aningaasaliissutininnaanniit. Ministerillu siunnersuisooqatigiivi atorneqartut susassaqrfigisamik iluanni aningaasaliissutininit, akisussaaffigalugu piviusunngortitsinerup aningaasalersorneqarnissaa, pingaarnertullu periusissiami anguniarneqartut pingaarnertutinneqartullu isiginiassallugit. Tamatumunngalu aningaasaliissutit pisariaqartinneqartut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa missingersuutaanniipput. Ilanngulluguttaaq aningaasat pisariaqartinneqartut

immikkoortinneqarsimapput periusissiaq piviusunngortinnissaanut siunerit tassungarpiq siuarsaatissat atugassat Avannaamioqatigiinni naleqquttumik susassaqrfinnut. Aningaasaliissutit taakkua aamma - nalilersuillu areernerup inernerani malillugu - pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartortitsinermit suliniutinut periusissiami anguniarneqartut naapertuuttunut atorneqarsinnaapput, kisiannili susassaqrfinnut aningaasalersueqataaffi unngitsumik.

Periusissiallu piviusunngortinneqarnissaanut malitseqartinneqarnissanullu atasumik Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa Allattoqarfiata allaffissornikkut suliaassat isumagisinnaavaat.

Nalunaaruteqartarneq, nalilersuineq, aammalu nutarterineq
Periusissiaq ingerlanneqarnerata pivissarititaasup naajartornerani angusat aammalu misilittagarilikkat periusissiaq piviusunngortinneraneersut nalilersorneqassapput. Tamannalu tunngavigalugu 2012-ip ingerlanerani pivuurtitsinermit tunngaveqartumik sulineq ingerlatiinnarneqassaaq siunnersuusiartu MR-SAM-imut aammalu statsministerinut saqqummiunneqassalluni, taamatullu nunat namminersornerulersimassut politikikkut siututuinut. Siunnersuusiartu naliliinertaqassaaq angusarineqartullu qanorpiq anguneqarsimanerannik ilaqassalluni, aammalu suut allanut sulit suliareqqinneqartariaqarsut aammalu politikikkut sorliit tassanerpiaq soqutiginartuunersut. Siunnersuusiartu tigussaasumik siunnersuutiniq ilaqartariaqarpoq qanoq iloriinnikkut pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartortitsinermit suliat sorliit 2020-p naanissaata tungaanut ingerlanneqarsinnaassanersut. Naliliinerli aammalu siunnersuusiartu sulieriaqqinnissamut tunngaviliissapput susassaqrfinnut

iluani sulinermit programminik nutaamik aammalu nakkutilliinermit iliuuserineqarsinnaasunik ilaqartumik.

Uuttuutit

Suliaq siuariartorneranik uuttuutit periusissiamiittut pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartortitsinermit sulinerup nalunaarsoqqissaarlugu malinnaaviginerani sakkussat pingaaruteqartuupput. Uuttuutit susassaqrfinnut ataasiakkaanut atorneqartussat tamarmik ineriartortinneqarsimapput tamannullu saqqummiunneqarlutik Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa nittartagaanni qulequttap "pivuurtitsinermit tunngaveqartumik ineriartornerup" ataani.

Suliali tamakku tamarmik ingerlaavartumik malitseqartinneqassapput aammalu ineriartornerup qanoq ingerlanerannik nalunaarusiormi saqqummiunneqassallutik periusissiami pivissarititaasup naajartornerani. Uuttuutit pineqartut aamma naalagaaffinnit aammalu nunat tamalaat akornanni uuttuutiniq atuiiffiusunut sanilliunneqarsinnaasariaqarput, soorlu EU-mi, OECD-mi aammalu Naalagaaffiit Peqatigiit iluanni pigineqartunut. Nittartagaq aamma paasisstissanik allanik imaqarpoq uuttuutit pillugit aammalu sunut allanut naleqquttunut ingerlaqqinnissamut ilitersuutitaqarluni, tamarmillu ingerlaavartumik nutarterneqartarumaarput.

Paasisstissini

Periusissiaq pillugu paasisstissat amerlasuut pingaarteqartuupput aammalu tusaqquasarutigineqarnissaa qitiulluinnarluni. Periusissiami tunngaviusumik anguniarneqartut aammalu pingaarnertutinneqartut Nunani Avannaamioqatigiinni ilisimaneqalersinneqassapput, taamatullu Avannaamioqatigiit suleqatigiiffianni aammalu nunat

tamalaat akornanni, taamaaliornikkut nunani ataasiakkaani aammalu nunat tamalaat akornanni piujuartitsinermik tunngaveqartumik suliaqarfiusuni aamma ilanngunneqarsinnaassallutik.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa nittartagaat (www.norden.org), qulequttap “pijuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinerup” ataani paasissutissat periusissiamut tunngassuteqartut aammalu suliatut aallartinneqartunut tunngasut inissinneqassapput ingerlaavartumillu nutarterneqartarumaarlutik. Paasissutissat ilaneqartarumaarput iliuusissanik pilersaarutinik, uuttuutunik ilaqartumik nalunaarutinik aammalu nalunaarutinik allanik soqutiginar-sinnaasunik, aalajangersaasarnernik aammalu piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut allatigut tunngassuteqartunik. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa paasissutissiisarneq pillugu periusissiaanni pingaartinneqartutut ilanngunneqartariaqarpoq. Naalagaaffikkaartumik piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut tunngasumik nittartagaqarneq tamarmi Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivivut tamanut attavissamik inissiivigineqarsimasaria qarput.

Paasissutissat aamma avammut saqqummiunneqartariaqarput naalagaaffikkaartumik nunallu tamalaat akornanni ataatsimeersuartarnerni aammalu isumasioqatigiissitsisarnerni.

Immikkoortumi Avannaamioqatigiinnut sanilerisanut suleqatigiinneq
Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiat immikkoortumi Avannaamioqatigiinnut sanilerisanut qanittumik suleqateqarput. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiiffiata Baltikumip Imartaata Eqqaani suleqatigiinneq aammalu immikkoortuni allani suleqatigiinnerit tapersersugaraat pingaartutullu isigalugu EU-p Avannaanut tunngatillugu suliniutaa aammalu EU-p Baltikumip Imartaanut Periusissiaa.

Ministerit Siunnersuisooqatigiivi 1991-imili Estlandimi, Letlandimi aammalu Lithauenimi allaffeqalerni-kuupput. Ministerit Siunnersuisooqatigiivi Ruslandip Avannaata Kitaani aamma allaffeqarput – St. Petersburgimi 1991-imili aammalu Kaliningradimi 2006-imilli. Allaffiit ataqaqatigiissaanerinnermut

suleqatigiinnermullu ineriartortitsinermut pingaaruteqarluinnartuupput.

Estlandimi, Letlandimi, Lithauenimi aammalu Ruslandip Avannaata Kitaani suleqatigiinnerit Suleqatigiinnermut Ministerit najoqqutassiaat malillugit ingerlanneqarput. Piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsineq nunanik sanilerisanik suleqatigiinnermi tunngaviulluinnarput, aammalu ataatsimoortumik periuseqarneq immikkut naleqarpoq avatangiisinut, silap pissusaanut, nukissiuuteqarnermut aammalu peqqinnissamut tunngatillugu.

Nunani tamalaani allani ingerlatsinerit
Periusissiaq Nunat Avannaamioqatigiit piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut tunngatillugu nunat tamalaat akornanni suliniarneranni sakkussatut atorpaat annertuumik angusaqarusussusermik takussutissatut. Siunissamilu periusissiaq uummaarissumik nunat tamalaat akornanni ingerlatsiviusuni atorluarneqartu- artariaqarpoq, soorlu EU-p Lissabonimi aammalu piujuartitsinermik ingerlatsinerni, EU-p Avannaanut suliniutaanut, OECD-p iliuusissatut pilersaarusiaanut tunngatillugu, CSD aammalu FN-ip Europami Økonomisk Commissionianut. Periusissiaq aamma paasissutissatut atorneqarsinnaavoq.

Allanik soqutiginnitunik suleqateqarneq
Avannaamioqatigiit suleqatigiinneranni susassaartut tamarluinnarmik matumani immikkoortumi 1.4-mi anguniarneqartunut aammalu tunngavigineqartunut peqataanissamut akisussaapput. Susassaqartuttaaq suliniarnerminni soqutiginnitunik assigiinngitsunik peqataatitsinissamut akisussaapput. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivi Avannaamioqatigiit naalakkersuisuinik suleqateqartariaqarput, sumiiffinni oqartussaasunik, niuernikkut ingerlataqartunik, niuernermi kattuffinnik, atuisunik aammalu soqutigisaqaqatigiiffinnik, kiisalu Agenda 21-mi attaveqatigiittartunik.

Soqutigisaqaqatigiiffiit iluanaarnianngitsut ilisimasanik siaruaanissamut pingaarluinnartutut inissisimapput, paasissutissiinissamut aammalu peqataatitsilernissamut kaammattuinnermikkut. 2006-imili Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa NGO-nik immikkoortumi Avannaamioqatigiinni suleqatigiinnissamut periusissiaq akueraat, taannaavorlu suleqatigiinnissamut sutigut tamatigut naleqqussinnaasunut tunngaviususaaq.

Periusissiali matuma piareersarnerata nalaani Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa nittartagaannut ilanngunneqarluni saqqummiunneqarpoq aammalu Avannaamioqatigiinni matumunnga soqutiginissinnaasunut NGO-nut, namminersortunut, kattuffinnut aammalu soqutigisaqaqatigiiffinnut allanut oqaaseqarfigisassanngorlugu nassiunneqarpoq. Soqutigisaqaqatigiiffillu isummorsimasut matumunnga ilanngussatut ilanngunneqarput.

Sumiiffinni, naalagaaffinni aammalu nunap immikkoortuuni naalagaaffinnut attuumassuteqanngitsut immikkoortumi Avannaamioqatigiinni tamaniittut tamarmik aggersarneqarput peqataaq-qullugit piujuartitsinermik tunngaveqartumik ineriartortitsinermut periusissiap piviusunngortinnissaanut. Siullertut pingaarnertullu susassaartut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivi akisussaapput matuma piviusunngortinnissaanut soqutigisaqaqatigiiffinnik oqaloqatigiinnermik aammalu suleqatigiinnissamik aallartitsinissamut.

Akuerineqarnera

Periusissiaq manna statsministerinut aammalu nunanut namminersorneru-lersimasut politikikkut siuttuinut nassiunneqareerpoq. Periusissiatnaaq Nunat Avannarliit Siunnersuisooqatigiivivut nassiunneqarsimalluni.

Periusissiaq manna januarip aallaqqaataaniit 2009-miit atuutilerpoq.

Tapiliusseq 1

Naalisakkat

CBSS	Baltikumip imartaani Naalagaaffiit	MR-SAM	Nunani Avannarlerni Ministerit	OSPAR	Atlantikup Avannaata Kangiata Imaani
CCS	Siunnersuisooqatigiivi Kulstoffimik	NEF	Suleqatigiinnermi Siunnersuisooqatigiivi		Avatangiisit Illersorneqarnissaat
CO2	iioraatitsisinnaaneq toqqorterisinnaanerlu		Avannaamioqatigiit Nukissiuutit pillugit	PAME	pillugu Oslo-Parisimi isumaqatigiissut
CSD	Kuldioxid Naalagaaffiit Peqatigiit	NGO	Ilisimatusarfiat Non-Governmental		Issittumi Imaani Avatangiisit
	Piujuartitsisutut Ineriartortitsinermut		Organisation (Naalagaaffi nnutattuumassuteqanngit	POPs	Illersorneqarnerat Uumassusilinni
	Ataatsimiititaliaa Europami	NICe	sumik Kattuffik) Nunat Avannarlerni		toqunartulli nunguneq ajortut
EU	Naalagaaffeqatigiit Naalagaaffiit Peqatigiit		Nutaanik pilersitsiniartarfik	UNECE	Naalagaaffiit Peqatigiit Europamut
UN	Nunarsuaq tamakkerlugu Nalunaarusiortarnissamik	NordForsk	Nunani Avannaamioqatigiinni		Aningaasaqarnermut Ataatsimiititaliaa
GRI	Suliniut Helsinkimi		Ilisimatusarnermut Siunnersuisooqatigiit	UNESCO	Naalagaaffiit Peqatigiit ilinniartitaanermut,
HELCOM	Ataatsimeersuarneq Naalakkersuisut	NSK	Nunani Avannaamioqatigiinni		Ilisimatusarnermut Kultureqarnermullu
IPCC	Toqqagaannik Ilaasortaqartup		Suleqatigiinnermi Atorfilikkaat	UNEP	Aaqqissuussaqqarfia Naalagaaffiit Peqatigiit
	Silap Pissusaata Allanngoriartorneranik	OECD	Ataatsimiitsitaliaat Aningaasaqarnikkut		Avatangiisinut Programmia
	Suliaqartitaq		Suleqatigiinnermut Ineriartortitsinermullu	WHO	Nunarsuarmi Peqqissutsimut
			Aaqqissuussaqqarfik	WTO	Aaqqissuussaqqarfik Nunarsuarmi Niueqatigiinnermut Aaqqissuussaqqarfik

Tapiliusseq 2

Naalakkersuisoqarfinni ministerit
piujuartitsinermik ineriartortitsinermut
periusissiamut malitseqartitsinissamut
aqutsisuusutut najoqqutarisaat.

Issittumi Suleqatigiinnissamut Programmi 2009–2011 (The Arctic Co-operative Programme 2009–2011) [Arktiskt samarbetsprogram, 2009–2011]
Pohjoismaisen energiayhteistyön toimintasuunnitelma 2006–2009

2006–2009-mut Nunani Avannaamioqatigiinni nukissamik suleqatigiinnermut
iliusissatut pilersaarusiaq (Action plan for Nordic energy co-operation
2006–2009) [Handlingsplan för det nordiska energisamarbetet 2006–2009]
Ympäristöyhteistyön toimintaohjelma 2009–2012

2009–2012-imi aalisarnermut, nunalerinnermut, orpippassualerinnermut
inuussutissanullu suleqatigiinnermut sinaakkusiussatut programmi
(Framework programme for co-operation on fishery, agriculture, forestry and
foodstuffs, 2009–2012) [Rammeprogram for samarbejdet om fiskeri, jordbrug,
skovbrug og levendsmedel, 2009–2012] Sosiaali- ja terveydenhuoltoala –
pohjoismainen yhteistyöohjelma vuodesta 2006 eteenpäin

2009–2012-imi Avatangiisinut iliusissatut pilersaarusiaq (Environmental
plan of action 2009–2012) [Miljöhandlingsprogram 2009–2012]

MR-A 2009–2012-imut Suleqatigiinnissamut programmi (Co-operative
programme for MR-A 2009–2012) [Samarbetsprogram för MR-A 2009–2012]

Inunnik isumaginninneq peqqissuserlu, Nunani Avannaamioqatigiinni 2006-imit
atuutilersutut suleqatigiinnissamut programmi (Social and health, Nordic
co-operative programme, applicable from 2006) [Social- og sundhed, Nordisk
samarbejdsprogram gældende fra 2006]

2008–2010-mut MR-U-p ilinniartitaanermut ilisimatusarnermullu periusissiaa
(MR-U's strategy for education and research 2008–2010) [MR-U:s strategi för
utbildnings- och forskningsområdet 2008–2010]

Tapiliussaq 3

Suleqatigiissitat

Siulittaasoq

Helen Ågren

Denmark

Carl Bjørn Rasmussen

Finland

Annika Lindblom

Anne Eriksson

Savalimmiut

Bjørn Kunoy

Island

Danfríður Skarphéðinsdóttir

Helga Bardadóttir

Norge

Herbert Kristoffersen

Sverige

Mikael Hagman

Kerstin Grönman

Catharina Peters

Åland

Gunnar Westerholm

Helena Blomquist

Nunani Avannarlerni Ministerit

Siunnersuisooqatigiiffiat

Tryggvi Felixson

Loa Bogason

Harald Holst

Betina Kjerulf-Jensen

norden

Nordisk Ministerråd

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
www.norden.org

“Nungusaataanngitsumik ineriartortitsineq - Nunanut Avannarlernut siunertaq nutaaq” pilersaarusiaavoq piffissaq ungasinnerusooq eqqarsaatigalugu, tassa ukioq 2020 tikillugu; eqqartorneqarpullu Nunani Avannarlerni piffissammi 2009-miit–2012-p tungaanut suut anguniarneqartussatut suullu naammassineqartussatut siunertarineqassanersut. Pitsaasumik tunngavissaasoq unaassaaq avatangiisit mianersuutigineqarnissaat eqqarsaatigalugu ammalu nungusaataanngitsumik ineriartortitsinissat eqqarsaatigalugit immikkuutaartumik politikkeqarnerit allatigullu politikkeqarnerit tungaasigut aqatigiitsinissat. Nungusaataanngitsumik ineriartortitsinissami inuiqatigiit atugarissaarnissaannut aningaasaqarnerullu tungaasigut tunngasut eqqarsaatigineqarsimasut tassani pilersaarusiame aamma ilanngunneqarsimapput.

Anguniarniakkat naammassineqartussallu, klima pillugu, nukissiuutit ateqqinneqatigissinnaasut pillugit, nungusaataanngitsumik tunisassiorsinnaanissat pillugit, qanorlu atuisuunissat pillugit, immikkoortuni sisamaasuni aalajangersarneqarsimapput. Nungusaataanngitsumik ineriartortitsinissami Nunani Avannarlerni inuiqatigiit atugarissaarnerat sakkussaalluarpooq; ilinniartitsineq, ilisimatusarneq, inuiqatigiinnik peqataatitsineq kiisalu najugaqarfinni nungusaataanngitsumik pilersaarusiorsinnaanissat.